नं० ५-६४-घ

रघुवंशः (अपूर्णम्) काव्यम्

पत्राणि १३४

५४४

ॐ श्रीगणेशाय नमः वागर्थाविव संपृक्तौ वागर्थप्रतिपत्तये ।
जगतः पितरौ वंदे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥ १ ॥ क्व सूर्यप्रभवो वं
शः क्व चाल्पविषया मतिः ॥ तितीर्षुर्दुस्तरं मोहाडुडुपेना
स्मि सागरं ॥ २ ॥ मंदः कवियशः प्रार्थी गमिष्याम्युपहास्य
तां ॥ प्रांशुलभ्ये फले लोभादुद्बाहुरिव वामनः ॥ ३ ॥ अथ
वा कृतवाग्द्वारे वंशेऽस्मिन्पूर्वसूरिभिः ॥ मणौ वज्रसमु

त्कीर्णेसूत्रस्येवास्तिमेगतिः ॥४॥ सोहमाजन्मशुद्धाना॰
माफलोदयकर्मणां ॥ आसमुद्रक्षितीशानामानाकर॰
थवर्त्मनां ॥५॥ यथाविधिहुताग्नीनांयथाकामार्चितार्थि॰
नां ॥ यथापराधदंडानांयथाकालप्रबोधिनां ॥६॥ त्यागा
यसंभृतार्थानांसत्यायमितभाषिणां ॥ यशसेविजिगी
षूणांप्रजायैगृहमेधिनां ॥ शैशवेभ्यस्तविद्यानांयौव॰
नेविषयैषिणां ॥ वार्द्धकेमुनिवृत्तीनांयोगेनांतेतनुत्यजां

॥८॥ रघूणामन्वयंवक्ष्येतनुवाग्विभवोयिसन्॥ तद्गुणैः कर्ण
मागत्यचापलायप्रणोदितः॥९॥ कुलकम्॥ तंसंतःश्रोतु
मर्हंतिसदसद्व्यक्तिहेतवः॥ हेम्नःसंलक्ष्यतेह्यग्नौविशु
द्धिःश्यामिकापिवा॥१०॥ वैवस्वतोमनुर्नाममाननीयोम
नीषिणां॥ आसीन्महीक्षितामाद्यःप्रणवश्छंदसामिव
॥११॥ तदन्वयेशुद्धिमतिप्रसूतःशुद्धिमत्तरः॥ दिलीपइतिरा
जेंदुरिंदुःक्षीरनिधाविव॥१२॥ व्यूढोरस्कोवृषस्कंधः

2

शालप्रांशुर्महाभुजः॥ आत्मकर्मक्षमंदेहंक्षात्रोधर्मइवा
श्रितः १३॥ सर्वातिरिक्तसारेणसर्वतेजोविभाविना॥ स्थि
तः सर्वोन्नतेनोर्वींक्रान्त्वामेरुरिवात्मना॥१४॥ आकार
सदृशप्रज्ञः प्रज्ञः यासदृशागमः॥ आगमैःसदृशारं
भः आरंभसदृशोदयः॥१५॥ कुलकं॥ भीमकान्तैर्नृपगु
णैःसबभूवोपजीविनां॥ अधृष्यश्चाभिगम्यश्चयादोर
त्नैरिवार्णवः॥१६॥ रेखामात्रमपिक्षुण्णदामनोर्वर्त्म

नः परं ॥ नव्यतीयुः प्रजास्तस्यानियंतुर्नेमिवृत्तयः ॥१७॥ प्रजा-
नामेवभूत्यर्थंसताभ्योवलिमग्रहीत् ॥ सहस्रगुणमु
त्स्रष्टुमादत्तेहि रसंरविः ॥१८॥ सेनापरिच्छदस्तस्यद्वय
मेवार्थसाधनं ॥ शास्त्रेष्वकुंठिताबुधिर्मौर्वीधनुषिचा
तता ॥१९॥ तस्यसंवृतमंत्रस्यगूढाकारेंगितस्यच ॥ फ-
लानुमेयाःप्रारंभाः संस्काराप्राक्तनाइव ॥२०॥ जु

गोपात्मानमत्रस्तोभेजेधर्म्ममनातुरः ॥ अगृध्नुराददेसोर्थी

नसक्तः सुखमन्वभूत् ॥ २१ ॥ ज्ञानेमौनेक्षमाशक्तौत्यागेश्

श्लाघाविपर्य्ययः ॥ गुणागुणानुबंधित्वात्तस्यसप्रसवाइव

॥२२॥ अनाकृष्टस्यविषयैर्व्विद्यानांपारदृश्वनः ॥ तस्यध

र्म्मरतेरासीद्वृद्धत्वंजरसाविना ॥२३॥ प्रजानांविनयाधा

नाद्रक्षणाद्भरणादपि = सपितापितरस्तासांकेवलंजन्म

हेतवः ॥ २४ ॥ स्थित्यैदंडयतोदंड्यान्परिणेतुः प्रसूतये ॥ अप्य
र्थकामौतस्यास्तांधर्म्मएवमनीषिणः ॥ २५ ॥ दुदोहगांस
यज्ञायसस्यायमघवादिवं ॥ संपद्विनिमयेनोभौदधतु
र्भुवनद्वयं ॥ २६ ॥ नकिलानुययुस्तस्यराजानोरक्षितुर्य
शः ॥ व्यावृत्तायत्परस्वेभ्यः श्रुतौतस्करतास्थिता ॥ २७
द्वेष्योऽपिसम्मतः शिष्टः तस्यार्तस्ययथौषधं ॥ त्याज्यो
दुष्टः प्रियोप्यासीदंगुलीवोरगक्षता ॥ २८ ॥ तंवे

१५

धाविदधे नूनं महाभूतसमाधिना॥ तथाहि सर्वे तस्यास
न्परार्थैकफलागुणाः॥२९॥ सवेलावप्रवलयां परि
खीकृतसागरां॥ अनन्यशासनामुर्वीं शशासैकपुरीमिव
॥३०॥ तस्य दाक्षिण्यरूढेन नाम्ना मगधवंशजा॥ पत्नी
सुदक्षिणेत्यासीदध्वरस्येव दक्षिणा॥३१॥ कलत्रवंतमा
त्मानमवरोधे महत्यपि॥ तया मेने मनस्विन्यालक्ष्म्या

७ श्रीव

चवसुधाधिपः॥३२॥तस्यामात्मानुरूपायामात्मजन्मसमु
त्सुकः॥ विलंवितफलैः कालं सनिनायमनोरथैः॥३३॥सं
तानार्थायविधयेस्वभुजादवतारिता॥तेनधूर्जगतोगु
र्वीसचिवेषुनिचिक्षिपे॥३४॥गंगामभगीरथेनेवपूर्वेषांपा
वनत्तमां॥इछतासंततिंनन्यस्तामंत्रिषुकोशला॥
३५॥अक्षेपकः॥अथाभ्यर्च्यविधातारंप्रयतौपुत्रका

5

मा या = नौहं पत्नीवसिष्ठस्यगुरोजग्मतुराश्रमं ॥३५॥ मा
स्निग्धगंभीरनिर्घोषमेकंस्यंदनमास्थितौ ॥ प्रावृषे-
ण्यंपयोवाहंविद्युदैरावतामिव ॥३६॥ माभूदाश्रमपीडे
तिपरिमेयपुरस्सरौ ॥ अनुभावविशेषात्तुसेनापरिवृता
विव ॥३७॥ सेव्यमानौसुखस्पर्शैः शालनिर्यासगंधि-
भिः ॥ पुष्परेणूत्किरैर्वातैराधूतवनराजिभिः ॥३८॥

पवनस्यानुकूलत्वात्प्रार्थनासिद्धिशंसिनः ॥ रजोभिस्तु
२ रगोत्कीर्णैरस्पृष्टालकवेष्टनौ ॥४९॥ हैयंगवीनमादायघो
षवृद्धानुपागतान् ॥ नामधेयानिपृच्छंतौवन्यानांमार्ग
शाखिनां ॥५०॥ सरसीष्वरविंदानांवीचिविक्षोभशीतलं ॥
आमोदमुपजिघ्रंतौस्वनिश्वासानुकारिणं ॥५१॥ म
नोभिरामाः शृण्वंतौरथनेमिस्वनोन्मुखैः ॥ षड्जसं

वादिनीः केकाद्विधाभिन्नाः शिखंडिभिः ॥ ११ ॥ परस्परादि

साह्रयमद्रूतकिकिमितवर्त्मसु ॥ मृगाझंद्वसुपश्यंतोऽसं

दंनांवघहयिषु ॥ १३ ॥ अत्राविधाडितन्वाद्विरसंभातो

रणस्वजे सार सैः कलनिद्रादैः क्वचिडन्नमितान

नैः ॥ १४ ॥ ग्रामेषत्मवित्रहरहसुरूपैविद्रूहयज्वनां ॥ अ

मोघाः प्रतिगृह्णंतावर्घ्यानुपदमाशिषः ॥ १५ ॥ २९

कदम्बाभिज्ञुत्कके काय्यमिख्यानयोरात्मीज्ञजन्तोः श्रुधवे
षयोः ॥ हिमनिर्मुक्तयोर्योगे चित्राचंद्रमसोरिव ॥ ४६ ॥ तत्त
द्भूमिपतिः पत्न्यै दर्शयन्प्रियदर्शनः ॥ अपिलंघितम
ध्वानं बुबुधे न बुधोपमः ॥ ४७ ॥ स दुःप्रापयशाः प्रापदाश्रमं
श्रांतवाहनः ॥ सायंसंयमिनस्तस्य महर्षेर्महिषीसखः ॥ ४८ ॥
वनांतरादुपावृत्तैः समित्कुशफलाहरैः ॥ अग्निप्रत्युद्गमा
त्तैः सूर्यमाणं तपस्विभिः ॥ ४९ ॥ सेकांते मुनिकन्या

भिस्तत्क्षणोज्झितवृक्षकं ॥ विश्वासायविहंगानामालवा
लांवुपायिनां ॥५०॥ आतपात्ययसंक्षिप्तनीवारासुनिषादि
भिः । मृगैर्वर्तितरोमंथमुटजांगनभूमिषु ॥५१॥ आ
कीर्णमृषिपत्नीनामुटजद्वाररोधिभिः ॥ अपत्यैरिवनी
वारभागधेयोचितैर्मृगैः ॥५२॥ अभ्युत्थिताग्निपिशुनैर
तिथीनाश्रमोन्मुखान् ॥ पुनानंपवनोद्धूतैर्धूमैराहुति
गंधिभिः ॥५३॥ कुलकं ॥ अथयंतारमादिश्यधुर्यान्वि ८ श्री

श्रीमत्येनिमः॥ नामवारोपयत्यान्नार स्यादवततारव॥५४॥त
स्मैतस्याः स भार्यायशोमुग्रमनमैयेनिमः॥ ह्रियाः ग्रहेण
महते चक्रे जिनयो नयचतुर्षे॥५५॥ चिद्वेः सायं नन स्याने
सद्दर्शीतयोनिधिं॥ अन्वासितनमस्कं घन्यास्वाहयेवरद वि
मुजं॥५६॥ तयोर्जम्महत्तुः पादान्नराजा राज्ञी च मागधीः
तो मुमुग्रुरु पत्नी च प्रीत्या प्रतिनिनंदतुः॥५७॥ नमाति

८ थ्यक्रियाशांतरथक्षोभपरिश्रमं ॥ पप्रच्छकुशलंराज्येरा
ज्याश्रममुनिंमुनिः ॥ ५८ ॥ अथाथर्वनिधेस्तस्यविजिता
रिपुरःपुरः ॥ अर्थ्यामर्थपतिर्वाचमाददेवदतांवरः ॥ ५९ ॥
उपपन्नंननुशिवंसप्तस्वंगेषुयस्यमे ॥ देवीनांमानुषी
णांचप्रतिहर्त्तात्वमापदां ॥ ६० ॥ तवमंत्रकृतोमंत्रैर्दू
रात्संशमिता॥रिभिः = प्रत्यादिश्यंतइवमेदृष्टलक्ष्य°

त्रि·८

भिदःस्मृताः॥६१॥हविरावर्ज्जितंहोतस्त्वयाविधिवदग्निषु॥वृ
ष्टिर्भवतिसस्यानामवग्रहविशोषिणां॥६२॥पुरुषायुष
जीविन्योनिरातंकानिरीतयः॥यन्मदीयाःप्रजास्तस्यहे
तुस्त्वद्ब्रह्मवर्च्चसं॥६३॥त्वय्येवंचिंत्यमानस्यगुरुणा॰
ब्रह्मयोनिना॥सानुबंधाःकथंनस्युःसंपदोमेनिरा
पदः॥६४॥किंतुवध्वांतवैतस्यामदृष्टसदृशप्रजं॥

नमामवतिसद्वीपारत्नसूरपिमेदिनी ॥ ६५ ॥ मत्परंदुर्लभंम
९ त्वानूनमावर्जितंमया ॥ पयः पूर्वैः स्वनिश्वासकवोष्ण-
मुपभुज्यते ॥ ६६ ॥ नूनंमत्तःपरंवंश्याः पिंडविच्छेददर्-
शिनः = नप्रकामभुजः श्राद्धेस्वधासंग्रहतत्पराः ॥
६७ ॥ सोहमिज्याविशुधात्माप्रजालोपनिमीलितः प्र-
काशश्चाप्रकाशश्चलोकालोकइवाचलः ॥ ६८ ॥

श्रीर९

लोकांतरसुखंपुण्यंतपोदानसमुद्भवं॥संततिःशुध
वंश्याहिपरत्रेहचशर्मणे॥६९॥तयाहीनंविधा
तर्माकथंपश्यन्नदूयसे।सिक्तंस्वयमिवस्नेहाद्वंध्यमा
श्रमपादपं॥७०॥असह्यपीडंभगवन्नृणमंत्यमवे
हिमे॥अरुंतुदमिवालानंनवबद्धस्यदंतिनः॥७१॥
तस्मान्मुच्येयथातातसंविधातुंतथार्हसि॥इक्ष्वा

10

कृपणं डरापेर्थे त्वदधीना हि सिद्धयः॥७२॥ इतिविज्ञापि-
तोराज्ञा ध्यानस्तिमितलोचनः॥ क्षणमात्रमहीपालस्थो
ऽसमभीनो यथाहृदः॥७३॥ सोपश्यत्प्रणिधानेन सं-
ततेः स्वं मकारणं॥ भाविनात्मामुभवो भर्त्तुरथैनं प्र-
त्यबोधयत्॥७४॥ पुराश्राकृमुपस्यायत्तवोर्वीप्रीति-
यास्यतः॥ आसीत्कल्पानहच्छायामाश्रितामुरभिः

श्रीव

पथि ॥ ७५ ॥ इमां देवीमनुस्नातां स्मृत्वा मयदि सत्वरः ॥ प्र
दक्षिणक्रियातीनः तस्याः कोपमजीननू ॥ ७७ ॥ घल्लोपम
याद्राशीमिमां संचिंत्य सत्वरः ॥ प्रदक्षिणक्रियाह्रायांत
स्यांत्वसाधुनाचरः ॥ ७८ ॥ अवजासिमांयस्याद नत्सेन
मविष्यति ॥ मत्स्रसूतिमनाराध्यप्रजेतित्वाशपाय
स्ना ॥ ७९ ॥ स शापोनत्वयाराजन्त्रचसारथिनाश्रुतः नद
न्याकाशगंगायाः स्रोतस्युद्दामदिग्गजे ॥ ८० ॥ ईप्सितंतद

वज्ञानाद्धिसार्गलमात्मनः ॥ प्रतिवध्नाति हि श्रेयः पूज्यपूजा
॥ व्यतिक्रमः ॥ ८१ ॥ हविषेदीर्घसत्रस्यसाचेदानींप्रचेतसः
॥ भुजंगपिहितद्वारंपातालमधितिष्ठति ॥ ८२ ॥ सुतांतद
दीयांसुरभेःकृत्वाप्रतिनिधिंशुचिः ॥ आराधयसपत्नी
कः प्रीताकामदुघासा ॥ ८३ ॥ इतिवादिनएवास्यहोतुरा
हुतिसाधनं ॥ अनिंद्यानंदिनीनामधेनुराववृतेवना
त् ॥ ८४ ॥ ललाटोदयमाभुग्नंपल्लवस्निग्धपाटला ॥ वि

रम

भ्रती श्वेतरोमांकं संध्येव शशिनं नवं ॥८५॥ भुवं कोष्णेन कुं
डोध्नी मेध्येनावभृथादपि ॥ प्रस्रवेणाभिवर्षंती वत्सालो
कप्रवर्तिना ॥८६॥ रजःकणैः खुरोद्धूतैः स्पृशद्भिर्गात्रमंति
कात् ॥ तीर्थाभिषेकजां शुद्धिमादधानां दृष्ट्वा निमित्तज्ञस्त
पोनिधिः याज्यमाशंसितावंध्यप्रार्थनं पुनरब्रवीत् ॥८८॥
अदूरवर्तिनीं सिद्धिं राजन्विगणयात्मनः ॥ उपस्थितेयं
कल्याणी नाम्नि कीर्तित एव यत् ॥८९॥ वन्यवृत्तिरिमां

12

प्राप्स्यदात्मातुगमनेन गां विद्यामभ्यसनेनैव त्प्रसादपितु

मर्हसि ॥ २० ॥ प्रातिष्ठितायां प्रतिष्ठेथाः स्थितायां स्थानमा

चरेः ॥ निषण्णायां निषीदास्या पीतां मा स्म पिबेरपः ॥ २१ ॥ व

धूर्भक्तिमती चैनामचिंतामात्तयौवनात् ॥ प्रयता प्रातर

न्वेतु सायं प्रत्युद्व्रजेदपि ॥ २२ ॥ इत्याप्रसादादस्यास्त्वं प

रिचर्यापरो भव ॥ अविघ्नमस्तु ते भूयः पितेव च्छुरिशुवि

लांतच्यातिप्रतिजग्राह श्रीतिमान्सपरिग्रहः ॥ आदेशं

श्री·

देशकालज्ञः शिष्यः शासितुरानतः ॥ ९४ ॥ अथ प्रदोषदो
षज्ञः सर्वेशाय यशोपतिः ॥ स्तुतः स्तुत्तवाक्त्वहुर्विसत्
ज्ञोवितनाम्प्रियं ॥ ९५ ॥ सत्यामपि तपः सिद्धौ नियमापे
त्यया मुनिः ॥ कलौ विकल्पयामास वन्यामेवास्यसं
विधां ॥ ९६ ॥ निर्दिष्टां कुलपतिना सधर्म्मेशालामध्या
स्यसंप्रयतपरिग्रहद्वितीयः ॥ तच्छिष्याध्यायनति

वेदितावमानोसंविष्टःऋश्राश्रयैनेनिश्रांतिनाय ॥९७॥ इ
13 तिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौदिली
पावसिष्ठाश्रमाभिगमनोनामप्रथमःसर्गः॥१॥ श्रीः शुभंभूयात् ॥

तवे उष्टकहे मारवेलौ अति मीठे लोटन पोटन आगर जो
तिन ताकन है तिन ता हूं की पीठे उपर से छिडके जल
आन सों हेठ जगावन जार अंगे ही पामें कूरकछ्र नही
जानो संदर आपनी आंखे ही दीठे १ तबे उष्टकहे न
ही कोन खुरांई अपने काज सवारन के हित ओर को
काज बिगारन जाई आपनो कारज होइन होइ
बुरे कर डारत ओर को भाई आप हूं खोवत
ओर हूं खोवत खोय सो ऊष्यदेत पहाई तें
डर देखत पीवत आवत इष्ट कर नहीं कोन
बुरा हूं २ कहे आपने नरा बरेषे परके मोत
नयेथे उष्टको सभाव तिन तउ निंदा ही करे हे ते
तेको ऊमहल को सवारन रा खे नी के कर कीडी
ते जाइ छिदर हूं हती ही फिरत हे मोर ही ते सा
जसा लही ते मोर सुंदर कहत दिन पे ते ही भर
तहे ३ ॥

पीतं पानमस्त्यस्येति पीतः पीतवानित्यर्थः पीता गावो मुक्ता ब्राह्मण इति महाभाष्यदर्शनात् ॥ पीतः पयःपानप्रतिबद्धो वत्सो यस्याः तां ॥२॥

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ प्रजानामधिपः प्र-

माल्यं पुष्पं ... निवेशितम्

भाते जायाप्रतिग्राहितगंधमाल्याम् ॥ व-

जायया सुदक्षिणया प्रतिग्राहिते समर्पिते गंधमाल्ये च यस्याः पुष्पमाल्यः मालतीत्यमरः ॥ मनुष्योऽत्र ॥

नाय पीतप्रतिबद्धवत्सां यशोधनो धेनुमृ-

यश एव धनं यस्य यशोधनः ॥३

षेर्मुमोच ॥१॥ तस्याः खुरन्यासपवित्रपां-

रेणुर्द्वयोः स्त्रियां धूलिः पांसुर्ना न द्वयो रजः इत्यमरः ॥

पतिव्रतानां ॥ सुमेर

सुमपांसुलानां धुरि कीर्तनीया ॥ मार्गं

कीर्तनं कीर्तनीया ॥

खुरन्यासपवित्रपांसुं खुरन्यासेन पवित्राः पांसवो यस्य तं खुरन्यासपवित्रपांसुं तम् ॥२॥

मनुष्येश्व
रधर्मपत्नी

मनुष्याणामीश्वरः मनुष्येश्वरः मनुष्येश्वरस्य धर्मप

म नुष्येश्वरधर्मपत्नी=१॥
द्वि

मनुष्येश्वरधर्मपत्नी श्रुतेरिवार्थं स्मृतिर
न्वगच्छत्॥२॥ निवर्त्य राजा दयितां दयालु
स्तां सौरभेयीं सुरभिर्यशोभिः पयोधरीभू
तचतुःसमुद्रां जुगोप गोरूपधरामिवोर्वीम्॥३॥
व्रताय तेनानुचरेण धेनोर्न्यषेधि शेषोप्यनुया
रैंता१

अपयोधराः पयोधराः सं
पद्यमानाः पयोधरीभूताः
पयोधरीभूताश्चत्वारः
समुद्रा यस्यास्तां २॥

अपयोधराः पयोध
रीभूताः चत्वा
रः समुद्राः पर
स्यां सा पयोध
रीभूतचत्वा
रः समुद्रा
तां प ३॥

स्वस्य वीर्यं स्ववीर्यं स्ववीर्येण गुप्ता स्ववीर्यगुप्ता ॥२ दिलीपस्य शरीरस्य

आस्वादो विद्यते एषां ते आस्वादवन्तः तैः ॥ दंशा नाम मशकाः ... निवारणैः ॥२॥

यिवर्गः न चान्यतस्तस्य शरीररक्षा स्ववीर्य

गुप्ता हि मनोः प्रसूतिः ॥४॥ आस्वादवद्भिः

कवलैस्तृणानां कंडूयनैर्दंशनिवारणैश्च ॥ अ

व्याहतैस्स्वैरगतैस्स तस्याः सम्राट्समाराधन

तत्परोभूत् ॥५॥ स्थितः स्थितामुच्चलितः प्र

अव्याहतैरप्रतिहतैः स्वैरगतैः स्वच्छन्दगमनैः ॥२॥

दंशनिवारणैः ... निवारणानि

येन राजसूयेन ... ॥२॥

पातौनिषेद्भूमीमासन्नवंच घोरः जलाभिषी ला॰
जलमौदद्दा धानौक्लायेवंतौमूयतिरंत्वगछत्
॥६॥ सःन्यस्त्रविद्वांमयिराज्यल्लंश्रौतेजोविशे
षानुमितोदहानंः॥ आत्रीदंनाविष्कृतदान
राजिरंतमदावस्यरुवद्वियेंद्रः ॥७॥ स्वता॰

प्रतानोध्रुथिनैः सकैश्रैरधिन्वाविचचारदावैः॥
3 रत्नायदेशाद्रुहोमघेनोर्वन्यान्विनेष्यन्निव
दुष्टसत्वान्॥८॥विहृयाज्ञीनचरस्यंतस्य
पार्श्वेदुमाः पाश्रामृतासमस्य॥उदीरयामा
हरिवोनुमदानामालोकशब्दंवयसांविरावैः॥९॥

मरुत्प्रयुक्ताश्चमरुत्सखाभंतमर्च्यमारादभि
वर्तमानं॥ अवाकिरन्बाललताः प्रसूनैराचा ४२
रलाजैरिवपौरकन्याः॥१०॥ धनुर्भृतो
प्यस्यदयार्द्रभावमाख्यातमन्तःकरणैर्वि
शंकैः॥ विलोकयन्त्योवपुरापुरक्ष्णांप्रका

विस्तारफलमितिवत्सेच्छया स्तौ भावात् तृप्त्यघे वत्साफल्याम्

वेणवः कीचकास्ते स्युर्ये स्वनन्त्यनिलो
द्धता इत्यमरः १
वा

मविस्तारं फलं हरिन्याः ॥११॥ संकीचकैः मा

रुतपूर्णरंध्रैः कूजद्भिरापादितवंशकृत्यं ॥ वंशादिकं तु शुषिरमित्य
मरः २

शृङ्गावकुंजेषु यशः स्वमुच्चैरुद्गीयमानं वनदेव न४

निकुञ्जकुंजौ वा क्लीबे
लतादिपिहितोदरे
इत्यमरः ३

तुषारो हिमसीकर

ताभिः ॥१२॥ पृक्तस्तुषारैर्गिरिनिर्झराणामना

नोकुहाकंपितपुष्पगंधि ॥ तमातपक्लांत

४

मैनातत्रमाचारएतैयवनासिषेवे ॥१३॥ प्राप्रा
मेहस्मायिविनादवागिनरांस्माद्धिश्रोबास्कलपु
ष्यहृद्धिः ऊनेननसत्वेष्वयिकोववाचोनस्मिन्व
नैगोमरिंगाहमाने ॥१४ संचारएतानिदिगे
तराणिह्मत्वादिनांनेनिलयायगंतु ॥ प्रचक्र
ग१ मैथहैवरांतान्नाप्रमायतैगैस्यमनेकुवयेतुः ॥१५॥ सूर्यस्तुः २
पल्लवरागोमणि [illegible] ग्रथवोदयन्मयोमसकि.तयात्तेष रागेलसछन्नाम्राम्रसूर्यपदेष्येवं॥

5

नौदेवतानाविश्वतिर्यिक्रिपायीमन्त्वगयपौमरवाम

लोकयालोव मौचहातेनहतोमत्तेनक्र हज्जनानौवल्लभे नर

हैवमात्मोहिपिनौपपन्ना ॥१६॥ हैपल्वलो

नौऽर्णवराहहयान्यावाहवदौन्मरववर्हि ॥

णानि ॥ पयौमृगापाश्विनहराद्वलानिष्या

प्रणामऽवब्राचरंतीलिप्रणामा२ नि

मापमैनानेतिवनोपश्रणन् ॥१७॥ आत्विनमारो॥

सकृत्यमृजाधेनुः गृष्टिः२

ह्वाहनमप्यत्नाऽऽंस्पिऽस्वाहपुषोनरेंडुः॥३

मावलेचक्रनेरग्निनामघोपावनावृत्तिपथे

गनामघो॥१८ वशिष्ठधेनोरनुपापिनेनमावजमा

नैवनितावनोतानृ॥वयोनिमषालसमपसपे

कृत्नोपवाता मघा१

क्रिरूचोषितेनामघोभिवेलोचनामघो॥१९॥पुर

6

स्कृतावर्त्मनिपार्थिवेनप्रत्युद्गतापार्थिवधर्मप
त्न्या।। तदंतरेसाविरराजधेनुर्दिनक्षपामध्यग
तेवसंध्या २० प्रदक्षिणीकृत्यपयस्विनींतांसु
दक्षिणासाक्षतपात्रहस्ता।। प्रणम्यचानर्चवि
शालमस्याःशृंगान्तरंद्वारमिवार्थसिद्धेः २१

वत्सोत्सुकापि स्तिमिता सपर्य्यां प्रत्यग्रहीत्सेति न
नंदतुस्तौ॥ भक्त्योपपन्नेषु हि तद्विधानां प्रसाद
चिह्नानि पुरःफलानि॥२२॥ गुरोः सदारस्य नि
पीड्य पादौ समाप्य सांध्यं च विधिं दिलीपः॥ दोहा
वसाने पुनरेव दोग्ध्रीं भेजे भुजोच्छिन्नरिपुर्निष
ण्णं॥२३॥ निकटे तामंतिकन्यस्तबलिप्रदीपामन्वास्य गोप्ता रघुवंशत्वा १

7

गृहिणीसहायः ॥ क्रमेण सुप्तामनुसंविवेश ।
सुप्तोत्थितां प्रातरनूदतिष्ठत् ॥ २४ ॥ इत्थंव्रतं
पालयतः प्रजार्थं समं महिष्या महनीयकीर्तेः
॥ सप्तव्यतीयुस्त्रिगुणानि तस्य दिनानि दी
नोद्धरणोचितस्य ॥ २५ ॥ अन्येद्युरात्मानुचर

6

ह्य मौर्वैति शौं हमानाम्मुनिहोम चेनुः ॥ गंगा

उत्पन्ने २ म्रपानोन्नविरूं ठश्राख्यैले भैगौङ्कुर मौविवेश्रा प्राध्वं चालन्तुल्गन्हा हमित्यमरः २

॥ २६ ॥ सोडुः अघषीमनर्सापिह्विंहैवैरन्याद्वि

श्रोभाप्रद्दनेदलोानं ॥ अलास्तिताम्भुत्यन

बलात्कारे ण १ नौन्नृयेण्ब्रसंह्यासिंहः किलनोचकर्ष ॥ २७ ॥

ॐ नरकेलुपाटल इत्यमरः ३

4

नदीयमाकेदिनमीर्जनिसान्योर्गुह्यानिवहप्रति

श्राद्धदोहौ ॥ रश्मिनिवोदापनगेंदुश्राक्नौति।

वर्न्नयामामन्नूपयपदहिंगुः ॥ २८ ॥ सः पाटलायां

गविनास्थिवोहं चन्तर्घरिः केप्राशिएंददश्री ॥

क्राचिन्त्यकायामिव चान्नमप्यांलोघद्रुमेसा

उपत्यकाद्रेरासन्नाभूमिरूर्ध्वमधित्यका।

सिंहो मृगेन्द्रः पं चास्यो हर्यक्षः केशरी हरइत्यमरः ३

स्वमृगेंद्रगार

नुमतः प्रफुल्लैः ॥ २९ ॥ ततो मृगेंद्रैं गामीवधायव
य स्यशारंप्रा रणपः ॥ जानाभिषं गोन्नयतिर्निष
गाड्डज्जमिकुन्यमप्रभौनारिः ॥ ३० ॥ वामेनरस्त
स्यकरः अहमन्निखज्ञभाभूषिनकेकपत्रैः ॥ लग्नो
गुलिः सायकपुंखएववचिज्ञाप्पितारम्भेद्दवाव

समीपवर्तिन

१

नस्येः ॥ ३१ ॥ यो हृद्गतिहे मविवृहद मन्तुरस्पृक्षीं

अपराधकर्ता रं२ मागसहुतं नमस्य स्पृशाड्डि ॥ राजा हा तेजोभिरद

ह्यतांत भेगीयमं जोषधि रुद्रवीर्यैः ॥ ३२ ॥ नमो

पिशहयं निगृह्यात यथेनुं मंतुष्यवा चा मनवे स्रा

केतु ॥ विस्मा पद यं नि स्मिन नमो नमहं नौ भूपाल

२६

सिंहंनिजगादसिंहः॥३३॥अलंमहीपालत
वश्रमेणप्रयुक्तमप्यस्त्रमितोवृथास्यात्॥न
पादपोन्मूलनशक्तिरंहःशिलोच्चयेमूर्छति
मारुतस्य॥३४॥कैलासगौरंवृषमारुरुक्षोःपा
दार्पणानुग्रहपूतपृष्ठं॥अवैहिमांकिंकरं

10 मष्टमूर्त्तेः कुम्भोदरं नामनिकुम्भमित्रं ॥३५॥
अमुं पुरः पश्यसि देवदारुं पुत्रीकृतोयं वृष
भध्वजेन ॥ यो हेमकुम्भस्तननिःसृतानां
स्कन्दस्य मातुः पयसां रसज्ञः ॥३६॥ कण्डूयमा
क९ नेन कटं कदाचिद्वन्यद्विपेनोन्मथिता त्वगस्य

स्य॥ अथैनमद्रेत्तनपांशुश्चोचेसेनान्यमा
लीढमिवेहमास्थः॥ ३७॥ नदाप्रभृत्येवैवा नः
हिपानोत्रासाथैमस्मिन्महमद्रिकुतो॥
व्याप्यारितः स्थूलभृताविधायसिंहत्वमेका
गनस्तत्वहतिः॥ ३८॥ नह्यालमेषाद्वाधिता

स्यात्स्थैर्निर्दिष्टकालो परमेश्वरेण ॥ उपस्थिता
तोश्रोणितपारणां मे हरद्धि वंश्योद्य महीमह
चैव ॥ ३९ ॥ सत्वं निवर्तस्व विहाय लज्जां गुरौ
भवान्दर्शितशिष्यभक्तिः ॥ प्राह्वेणरवं: यद
प्राक्यरं तेन च येस्राः खमनोंतिलेणनि ॥ ४० ॥ इतिप्र

गलंबुरवाधराजोहगाधिराजस्यवचौनि

प्राम्य॥ प्रत्याहताहोगिरिप्रासभावादात्मन्यं

वज्रांप्रिशिथिलीचकार॥४१॥ प्रत्ययवीक्ष्यनैमि

षुप्रयोगेनसर्वैसंगेविनष्टप्रयत्नः॥ जडी

कृतस्तंभवकवीदितेनवज्रंसमस्तंदग्निवव

12

ज्वपाशैः ॥४२॥ सत्वंरुद्रचेष्टंत्वंमृगोऽइकामेह्वा

स्येवचवस्तृघदर्हंविवल्कः श्वनर्गानंप्राणामहः

नोहिवेदसर्वंभवान्भावमनोऽभिधास्य ॥४३॥

मान्यः समेस्थावरजंगमानांहृगर्भाह्यितिप्रत्य

वहारहेतुः ॥ उरोरुपोरुंघंमोहान्तजैर्नेस्यैतु

र स्तोदनुपेक्षणीयं ॥ ४४ ॥ तत्त्वं मदीयेन शरीर
हन्तिं देहेन निर्वर्त्तयितुं प्रसीद ॥ दिनावसा
नेन्हक वाल्वन्तो विसृच्यन्तो घन्तरियेमह
र्षौ ॥ ४५ ॥ अथांधकारे गिरिगह्वराणां दंष्ट्राम
यूखैः शकलानि कुर्वन् ॥ भूयः ससंभृततेजस्व

13

रपार्श्ववर्तीचिकित्विदिहस्वार्थ्यपतिर्वभा।
वे ॥४६॥ एकान्तपर्वंजगानःप्रभुत्वंनवंवपः ९
कान्तमिदंवपुष्व॥ स्वल्पस्यहेतोर्विहृदान्तुमि
कृन्तन्तुविचारमूढःप्रतिभासिमेत्वं॥४७॥ म्ला।
नान्तकंपानवचोहियेनौरेकामवेन्नखालिमनोतं

इनेजीवन्नपुनःशाश्वद्वृपल्लवेभ्यःप्रजाःप्रजाः
नाथयितेवणासि॥४८॥अथैकधेनोरपराध
दंडाद्गुरोःकृशानुप्रतिमाद्बिभेषि॥शक्योस्य
मन्युर्भवतापिनेतुंगाःकोटिशःस्पर्शयता॥
घटोघ्नीः॥४९॥तद्रक्षकल्याणपरंपराणांभोक्तार

मौर

मूर्जास्वित्तंनामदेहं ॥ मह्वीनलस्यश्रीनमात्र
भिन्नमिद्धंस्त्रिराज्यंपदमैदंमाङ्कः ॥ ५० ॥ एनाव
दुक्कोविरतेमृगेंद्रेप्रतिस्वनेनास्यगुहागते
ने ॥ स्त्रिलोच्चयोपिदिविपालमच्चैः श्रीत्यात
मेवार्थमभाषतैव ॥ ५१ ॥ निशम्यदेवानच

२ राद्यांनिरीमारणः हुतरोदयाल्लुः॥ ५३॥ तनोतिकिलनायतनइन्दुदग्धः ह्नत्रैस्यैश्रा

रस्योवाचेमनुष्यदेवः पुनरश्यगोच॥ घेन्वा॥ द्वोम्‌वनेपुरूठः॥ असिद्धः २

श्राक्रमएए २॥ नद्व्यसितकातेराजेनाकितछियशतहत्ते: ततात्पोऽनाज्ञाय तेनितत्त्वः नस्यः २

उपालममम लोनैः २ प्राणैरूपकोश्रीमलोमसैवी॥ ५४॥ कथंनुश्रामो

नुनयो मद्रर्षिविश्राणानादन्यपयभिना

नो॥ इमामनूनोहरभैवहिरडौयसातुश्रा २१

15 हतंतवयौहस्तौ ॥ ५४ ॥ तेयौखदेहाप्यैणानिःक्रिये 16

लन्याप्यामभ्यांमोचयिन्नेभवन्तः ॥ नंपारस्या

साविहनानवेवमभवेदत्तमंश्चमनेःक्रिया

यैः ॥ ५५ ॥ भवानेवाहंयंचानवेतिमहाक्रि परवप्रणध

यन्तंतवदेवदाहं ॥ ष्यानंनियोन्नुयंदप्राक

मगैर्विनाशं रदौ ह्यवमदत्तैन ॥५६॥ किमत्यहि

स्यांत्व वचैन्मनोऽहं पश्चाः शरीरे भव व मे दयालुः ॥

निश्चयेन २ एकांतः शिवध्यं सिद्धमद्विधानां पिंडे ब्रह्मनाश्या

पंचभूतमये पुर२ खल्वमौनिकेषु ॥५७॥ संबंधमा भाषणएव

मिलततयो

माइर्वतः सनौ संगातयोर्विनोते ॥ तद्भूतनाथ

जातः १

16

त्राग्नाहिंसिन्वेसंवंयिनोमेप्रणायंविद्दंतु ॥ प८ ॥ त

चेतिगामनुत्नावत्तेदलोपः सयः प्रतिष्ठ भविमृक्तावा

ह्रुः ॥ संन्यलश्राह्नोहरयेस्वदेहेभ्रपानयन्तुपिंडमि

वामिषस्य ॥ प९ ॥ तस्मिन्वलोपालयन्तुः प्रजानामु

न्यश्रपतः सिंहनिपातमुज्रे ॥ अघोन्मुरवस्मोपरिपुष्

हरिः पपातं विद्याधरहल्लमन्त्रो ॥ ६० ॥ उत्तिष्ठेव
सैत्यं महनायमानं वचो निश्रामयो स्थितं तु तिष्ठतं
स्मन् ॥ ६६ श्रीराजानं नीमिं वल्होमाग्निमग्नतः प्रह
विगीनं तिं हे ॥ ६४ ॥ तं विस्मितं घेनु रूवाचं साघो
मायां मे यो ज्ञाव्यं परां दिति नासि ॥ ऋषिप्रभावान्

17

पिनोऽनेकोऽपिप्रभुः प्रहनेति किंकृतां न्याहिंसाः ॥

६२ ॥ भन्याग्रुरैमन्यत्रके पयाचश्रीनामिनेव

तवरं तलि पञ्चा ॥ नके वल्लानां पयसां प्रहति

मवहिमां कामदुघां प्रवत्तां ॥ ६३ ॥ ननः समा

नोपसंमानितिनाथीहलौ लहहलाज्जिनवारश

६८

दः॥ वेद्रास्यकर्त्तारमनंतकीर्त्तिंहृदस्ययोतनयं

याचे॥ ६४॥ संतानकामायतनथैतिकामेराज्ञेप्र

तिष्ठन्त्यपयस्विनोसा॥ दुग्धापयः पत्रपुटेमदि

यंपुत्रोपमद्वैतितन्मादिदेश॥ ६५॥ वत्सस्यहो

वि मार्थीतिधेन्वश्रायंसोरतुह्मामधिगम्यमातः

॥ऊधस्यसिक्तामितवोचमोक्षं संस्पशोसुक्ष्मी

मु १०

इंवरा हिनाय्यः ॥ ६६ ॥ इन्द्रस्यैहि नोश्रोनवश्रि

ष्टघेत्रों विश्वापिता प्रातितरांवभूव ॥ तदवि

तोहैमवतां विकुर्वैः प्रत्याणयाँऽस्त्रमस्मस्त्रमेण वा २

॥ ६७ ॥ नयस्यः प्रसत्स्नेंऽइग्रुरवः प्रसादं ग्रुरुं न्नैप

सं गुवैविविवच प्रहर्ष विद्वान्त्रामितैस्त्रिपा

यैश्रश्रोसंवाचाधुनरूक्षेपेवं॥ ८८॥ संनदनोस्र

न्यंमनिदितात्मातद्दत्सलोवत्सानिायनश्रो

दत्तादेशः३= षं॥ षयोवष्टिाहेनहृकृताभ्यन्तत्तः श्रुद्धंषश्रो

मूषंवाधितस्र: ॥ ८९॥ प्रातयेशोऽक्कत्तनप

रंणोनेप्रासपानिकेस्रहृष्यपनंप्रपुज्य॥ तोद

ध्यनीशक्तोप्रतितिराजधानींशसप्रेषयामासवेंवशिा
वशिष्ठः॥१०॥प्रदसितिक्तलोद्दतद्दतातं
नतांस्तद्दोतारमरुधनींव॥येनेंसवनौव
त्पः प्रतनंस्थेसन्नंगलोदग्रतरातुभावः॥७
१॥श्रोत्राभिरामध्वनिनारथेनसधर्मपत्नी

स्वनुघातेनअसवलितेनसस्वरवणनीतिअनुघातस
स्वःप स्पस०तेन१=
अनुणतनहस्वः१ =

स्वहितंसहिस्युः ॥ यथावैनुवौनमहखिनमार्गी
स्वनैर्यदूर्णिनिमनोरथेन ॥ ७२ ॥ नमोहितो
स्युकर्मदर्शिनेनप्रज्ञाःश्रेज्ञनकश्रितोगो ॥ प्रज्ञा२
नेत्रैपुत्रस्तुतिमनाधुवद्भिः नवीरदर्पेनाथ
मिवौषधानो ॥ ७३ ॥ पुरन्दरःश्रीः प्रथमो

२०

त्यक्ताकं प्रविश्यं यौरै रभिनंद्य मामं ॥ भुजे

भुजंगेंद्र समानतारे भूपः सभूमिंदुरम

समंजे ॥ ७४ ॥ अथ घनपनसमत्यं ज्योतिर

वैरिवर्यैः हरसरिदिवतेजोवह्निनिहू

तमैश्रं ॥ नरपतिकुलभूत्यैगाभमेधाधत्त

राज्ञीगुरुर्मिंनिविहतं लोकपालानुभावै।
॥७५॥ इतिश्री रघुवंशमहाकाव्येलि
दासकृतौ ॥ नंदनीवरप्रदानो नामद्वि
तीयः ॥ सर्गः ॥ २ ॥ ६ ॥ ६ ॥ राम ॥ राम ॥ ६
गोविंद ॥ कृष्ण ॥ गंगा ॥ श्रीसीताराम ॥

21

द्वितीयः सर्गः समाप्तम् ॥

स्वयेस्मिन्नं मनुरुर्ऽपस्थितोदर्पेसविजनोद्वि
वणकौमुदीरवं॥ निदानन्मिल्वाकुभलस
हंतनैः हृदविणांदेहृद्दलुनणांदघो॥ १॥
ततोविश्रोवतुरुरनन्यहंततैमनोरथ्योकि
विदिवोदयोन्मुरवं॥ स्वनन्यसोहाहरवा।

२२

सदेवाइहवंक्षिजातवेदः प्रक्ष्णनित्रिपंवद्दा ॥२॥
प्रोणीरमामाहादैवेत्रम्रषण्णमुरवेनमालद्य
नेराधुपंड्नाः ॥ तन्नप्रकाशोनविचेपतार
कांविभानेकल्याणशिनेवप्रावसी ॥३॥ मदे
नसाकेतनकिपत्रणांडुनाह्नश्रोणाणपृषेः परमे

वम्नूबणो ॥ स्थितारौकैरलैंडमंडलोविभा
तकल्पोरजनीव्यडेवपन ॥ ४ ॥ तदानोमृ नैर
नुरभितिनीज्वरोःरहस्युणब्रायनत
मिमोयपो ॥ करोविसितकैएषनैःपयोम
वांगुविव्यपायेवनराजिपल्लवे ॥ प ॥ दि

23

वेमरत्नोनिर्वमोदण्यतेभुर्वेदिशांतविश्वान
रथेहिमनतद्भुतः॥ स्वतोभिलाबेप्रथमं
तथाविधेमनोववंधान्यरमानविलेध्वा
मा॥६॥ नमेद्रियांहंसतनिकिविदौस्मिनंस्व
हावतीवल्लभुकेभुमागाधि॥ इतिस्नः॥ ए७

मा॰ दिनेषु गरुत्मत्सु नितांतं शीतं तद्दीयमानी नीलमृखसलनह पमित्वपिपा० ८ २

त्वन्तु केलं॰ नः प्रियामरविंहनरकोप्रालेस्वरः ॥

७ ॥ उपेत्य सादोहृदण्डरवभीलतांपदेवेबवेनदा॥

लराकृते ॥ नहीहेमस्याम्रिदिवेपिभूपतेवेभू

वं डुः प्रापमयिजायन्वनः ॥ ८ ॥ दिनेषु गरुत्मत्सु

मधूकपांडुरेनशेषमाश्रणमप्रुखंवेलनह्ववें ॥ ति

रज्ज्नकारंभमरावलोरपयोः हजानयोपंकजको

24

ग्रयेः स्त्रियं॥९॥ कमैरम्यानिलोपंचेदोहदया

थोप्रचीयमौनावयवारराजसा॥ युराण

स्रपगमोनाप्रा२ पत्रावणमोदनंतरंलनैवसैंडमनोज्ञपल नर

वा॥१०॥ निर्यनगमीमिवंसागरांवरांस

मीमिवांमंतरलीननपवकों॥ नदीमिवं

तःसलिलंसरस्वतींनृपः सस्नौमहिषी
ऽसमन्वितं ॥ २१ ॥ त्रियानुगागसमनःसस्ना
नैर्भूर्जाजिनानां चद्विजानसंपदां ॥ पथा
कर्मेतुसवनादिकाः क्रियाः श्रुतेस्वधी
रःसहश्रीर्वीयवनंसः ॥ २२ ॥ सुरेंद्रमात्रा

उपचारोविनिमयः।२।

25 स्मितगर्भगौरवीत्वमुपात्तमुक्तासनयागद्दा
गतः॥ नयोपचारोजलिखिच्चहस्तयानेन
वंचलनेत्रयाः दयाति स्त्रवनेत्रपानृपः॥ १३॥ कुमारम
त्योकुशलैरयिहितैभिवगिभरागैरप्य।
गमैविभ्रमनि॥ पतिः प्रतीतोनः प्रसवोन्मुखीः

अस्थाभिअस्त्रहरैर्ङ्का
णां मा निर्मि तान्
प विति मनुः=१

त्रिपांददश्रीकालैर्दिवंसम्प्तिनामिव ॥ २४ ॥ ग्र
हैःस्तनः पंचभिरुच्छ्वसंश्रयैरस्तुपीगैः स्वित
भागसंपदं ॥ अस्तनगुत्रैःसमस्पंश्रावास्स
त्रियनांश्रत्किरिवार्थेमदनपं ॥ २५ ॥ अरिस्व
कोंपरितोगिरितारिणाहजन्मैःस्वस्थानिजेन

प्रभावोत्साहस
नजयुत्त्यमनः
॥२॥

26

नेजमा॥ निमिषयशोणःस्तंहसोहतानिबोवम्

युगालेदव्ययसमर्पितोइव॥ १६॥ दिव्यांत्रसे

डुंस्मिहृतोवंतुसस्वाःप्रदलिणांविर्हृवि

रागिरादरे॥ वमूवंसर्वैत्रुमशोसितदलं

मयोहिलोकामृटपायंनारश्रीं॥ १७॥ ज

नापश्युद्धोतचराणंश्रोसैकुमारजन्मामृता
हेमितानूवरं ॥ श्रुद्देयमामोत्रुयमेवंभूपतेः
प्राशाम्रभुंकत्रुंमचवामरै ॥ १८ ॥ हमिलं
पुत्रस्याविरिन्त्सरवेपितानि यानकेभुम्
पुवैवडुगतेः ॥ मदाश्राशिरैप्रवभूंनां

७

त्वंनःपयोधिरिंदुर्दैपन्तर्हितोपथा॥२९॥नि
वानपद्मालिमितेनंचवन्तुषान्नूपपस्यंकांतं
पिवन्तःसुतानन्तं॥महेरयेःसरंस्वैवेंडंवा
श्रीनोजुहूःप्रहषैवैमूवनोत्मनि॥२०॥सः
नातकम्मोल्पपरिवत्तेनपक्षिनांत्वपोवनारे

नापुरोधसा कृते ॥ दिलीपसूनुर्मणिराकरोद्भवः
प्रयुक्तसंस्कार इवाधिकं बभौ ॥ १८ ॥ सुखश्र
वा मङ्गलतूर्यनिस्वनाः प्रमोदनृत्यैः सह
वारयोषितां ॥ न केवलं सद्मनि मागधीपतेः
पथि व्यजृम्भन्त दिवौकसामपि ॥ १९ ॥ न सं

२४

पतनस्यैवमूवं रदितु विमोचयैधं हतज

न्महृषितः ॥ ऋणामि यानानत्स्वपमेवके

व लैनदापितृणोमुमुचैसवयनानॄ ॥ २२ ॥ ९

श्रुतस्यावायादेवैनतमर्भकेस्याँवरेषो

पुयिवैतिपार्थिवः ॥ ग्रवेद्वयानोंगिमनाः

श्री

श्रीमर्विश्वकारनाम्नारघुमात्मसंभवं॥२

४॥पितप्रपत्नात्मसमवदः श्रुभैः श्रीवव ग्रधानैश॥

वैर्हिनेदिने॥ उपौषहहिर्दं हरिदस्यौंपितेरं दोश

न प्रवेशादिवशालचंद्रमाः॥२५॥उमाव

फाल्गुनिके बाकौश्रारजन्मनायथापथाजपंतेनश्रावि

पेनर॥

त्रिद्वंव धानेयेनतद्भावववं धनंः३

29

पुरंदरौ ॥ तयोरिन्द्रः सा च प्रतेन मागयीनवं

डुतुल्लसदृश्रीननतत्समौ ॥ २६ ॥ रथोगानाम्बौ

नहो नंजातंः१ रिवं पावववंयनेवमहवप्वमेमपरस्यराष्ट्र

पे ॥ विमक्तमख्येकप्रतेननतनृपोः परस्यरसौ

पारेनवब्यहोपैन ॥ २७ ॥ उवाचयाच्माप्रथमो

धात्री स्याद्युपमा नेति हैमः१

दितंवचोययौतदीयामवलंब्यचांगुलिमअ
भूच्चनम्रः प्रणिपातशिक्षयापितुर्मुदंतेन
ततानसोर्भकः ॥२५॥ तमंकमारोप्यशरी
रयोगजैः सुखैर्निषिंचंतमिवामृतंत्वचि
॥ उपांतसंमीलितलोचनोनृपश्चिरात्सु

नस्याश्रीरसतत्तनांयवै ॥ २९ ॥ त्र्यमलवांनेन

श्रेष्ठजन्मना परार्द्धजन्मनाप्यनेरमैत्राप्यतिमंनम मर्यादारत्नकः (२)

न्वयं ॥ स्वमूर्तिभेदेनगुणाग्र्यवर्तिनापति

प्रजानामिवसर्गमात्मनः ॥ ३० ॥ सद्वना वर्तुलाकारांच

चडञ्ज्वलकाकपवलकैरमात्यपुञ्जैःसचयो

भिरन्वितः॥ लिपेर्यथावद्ग्रहणेन वाङ्मयं

नदीमुखेनेव समुद्रमाविशत्॥ २२॥ अथ

दत्तयज्ञोपवीतं ३॥ थास्य गोदानविधेरनन्तरं विवाहदीक्षां निरवर्तयद्गुरुः नरेन्द्र

गुरवो गुरुप्रियम्॥ अवन्ध्ययत्नाश्च बभू

क्रियाद्दनिः कृता चर्चा कर्मिणोः सं प्रधारणे ग्रा रंभो

वुरर्भके क्रियापादिव नहतामपादिह ताप्र सीदन्तो॥ २३॥

पायचेष्टासु कृतिषु ताः विधीयमानविधिकार्ये निःसरेके कार्येः २॥

पिपं: समनैः सं गुणौरुदारचीः क्रमो

चोनसंकृत्तर णिवोपमाः ननारविद्याः प

नातियौतिभिर्दिश्रोहारिद्विर्हरिनामिवेश्च

र: ॥ ३३ ॥ नवेसमेर्थ्यांपरियायवेरोरवीम

श्रितनाह्वयिन्तरैवमंत्रवितू ॥ नकेवलेन

पवनं ऽ तिपवनं तिञ्ज

तिञ्ज संतीति पवनाति

नातिश्रीलंयेषां

नेनैनेपवना

तिपा मिः

३॥

स्रुमैक पार्थिवः क्षितानांवमृदेकचत्रुईशोपि

सः॥३४॥ महोहतोंवन्सनदःसशांस्रिवद्वि

येंद्रु मावंकत्लमः अपन्निवं॥ रत्त्वुंकमाधो

वनामन्त्रश्रोवः पुयोवंगं भीर्ष्मम नोहरं

वपुः॥ स्रुप॥ अथांस्यगोतनविघेरनेविया

ब्रह्मचर्यिद्वुतानन्तरं।१।

32

हरीदांतिरथवर्तेयहूरः ॥ नरेंद्रवेन्यालमेवा

स्यंगो हर्कलमोपहरित्वरः ॥३॥

प्यमत्यातिंनमोपहूदवासुनाइवांवमृः ॥३६॥

[illegible] ॥३॥

मनोज्ञस्कंधः ॥२ पुवांपुगव्यायनवाडूरंप्रोलः कपाटवदाः

पतिरांडूकंयरः ॥ वपुःप्रकर्षादजयफ्रूहंर

भुलयापिनीच्छैर्विनयादहप्रयन ॥३७॥ ३२

पतिरांडाहदनकेधरा प्रलम्बः ॥२॥

ततः प्रजानां चिरमात्मना धृतां नितान्तगुर्वीं लघ
यिष्यता धुरं ॥ निसर्गसंस्कारविनीत इत्यसौ
युवा चासौ राजा युवराजः तस्य शब्दः शब्दः तं भजते इति ॥२
नृपेण चक्रे युवराजशब्दभाक ॥ ३८ ॥ नरेंद्र
मूलायतनादनंतरं तदास्पदं श्रीर्युवराजसं
ज्ञितं अगात्क्षंशेन गुणाभिलाषिणी नवाव

स्वभावेन
निसर्गः शास्त्र
तत्कृतः
संस्कारः प्रति
पत्त्येव भवे
मानसकर्म
शिक्षा
मेदस्व
मरः ॥२

३४

नाकमल्लादि गौन्यल्लं ॥२६॥ विभावसुः स्मार

सुन्याये नः २

यिनैवं वायुनांचन न्व्यायायेन ग भस्मिमा निवें

ग्रहणमेकेन शातकन्तूयमः शातैकतूनाम

पविजुमायस्तः ॥४१॥ अग्नः परं तेन मरवा

पर पञ्जवनानुरंगगुतस्व मनगलिंपुनः ॥ यान

वमूवतेनानित्तरों
सुडस्सहः कटप्र
देमैनकशीवपार्थि
वः ॥४०॥ निवुज्य
तेहोमनुरंगरस्त
होपघनुर्धरिंसा
जमहतैरनुइतैः
॥नुष्टिनरा॥
सेवितं र ३४

गुप्तकायः २१

अत्र चकारद्वयं तुल्यकालं सूचयति ॥२

र्तां मगात्तं एवं र दितांजं हार सङ्कः किलगृ

ह विगृहैः ॥४२॥ विषादल्लमप्रतिपत्तिविस्मि

तं कुमारसैन्यं दिविच्युतं चनन ॥ वसिष्ठ चे

तं स्त्रवद्रहं कुयोगनाश्रुतं प्रभावादेद सैयौ

नद्रुनी ॥४३॥ नदं गनिस्यंदजलेन लोचनै

इन्द्रियायतनमं गविग्रहो इति हैमः ॥२॥

नलसागग ...

कुमारसैन्यमिति श्रावैः ॥२॥

इन्द्रियांगोचरेषुभावेषुपक्षार्थी
पु१॥१॥

35 प्रसृजांपुन्येनंपुरस्कृतंःसन्तां॥ग्रन्तांद्वि
पेषंपुंपन्नदशिनींवसृंःभावेषुदिल्लीप
ननन्नंः॥७७॥सपूर्वतंःपर्वतपद्मरागत्तिनंद
दश्रीदेवेंनरदेवनन्दनंः॥पुनःपुनःसृनति
पिङ्गापलेंहरंतंमश्वेरस्यात्रिमसंपुनें॥७५॥ ३५

सतैर्हसमदणामनतिमिषवृत्रिभिरीरिविदित्वाह

रितैर्भ्रवाजिभिःश्रोवेचदंगगनह्यश्चार आकाशव्यापिनारः

त्रुःस्वरेणायीरेणनिवर्त्तयेन्निव ॥५६॥ स

खोसमाजांप्रपमोमैविभिल्लमवेदवेन्द्रप

नोतिगवहे ॥ ग्रजहृदीनाप्रपातलयसकुरोः

36

क्रियाभि[illegible]नानाविंकथंप्रवर्त्तसे ॥४७॥ विलो
कनाद्येनसतोमखद्धिषंत्वपानियस्मान्नतु
दिवाचद्वषा ॥ संचैत्स्वपंकर्म्महुर्यमेचार
णात्वमेतनुरायोभवसिश्रुतोविधिः ॥४८॥
नदगमगम्यंमघवन्मेहाकनोरसंतुरंगंसविला

मोक्तुमर्हसि ॥ पथः शुचेर्दर्शयितार ईश्वराः

मलीमसं तु लिनं कचरं मलद षितमि त्यमरः २॥

मलीँमसामाददते न पद्धतिं = ॥ ४९ ॥ इति प्र

गल्भं रघुणा समीरितं वचो निशम्याधिपति

दिवौकसां ॥ निवर्तयामास रथं स विस्मयः प्र

चक्रमे च प्रतिवक्तुमुत्तरं ॥ ५० ॥ यदात्थ राजा

37

न्यकुमारतेत्तथायशाल्तुरल्होंवरतौंवमोयत

नैः॥जगत्त्रकाश्रांतश्रावमिंन्ववामरुरलें

चवतुंमसोवनः॥५॥द्दरिंदिंथिकंःगुरुघो

नमःस्मृतोमहेश्वरहिमेवकंएवंनोवरः॥त

थाविडुमींमुनवः प्रातक्रुतुंहिरितेःनोगा

मान[illegible]हिंस्राद्वपथैंनः ॥ ५२ ॥ अग्नोषमस्वेः क
पिलातुकारिण्णपितुल्वदीषमघावहारितः
॥ ग्रलैखपत्वेनंतवौत्रमाकृथीः पदेव्योस्तग पद
रप्योस्तूननैः ॥ ५३ ॥ ननः प्रहृस्मोवपः गुंद
ंरुद्रनर्विमाखेहगमस्यरहितंना ॥ गृहाणिग्रा

म्रालीटंचनुत्र ईरणांस्थान विशेषः नाभिनाम्पूर्वजंघानुच
पश्चिमा श्रुणी नवतज्जसमो

३५ हेत्पदिगवैंएधतैनखल्वंनिर्जितम्परद्भुतेक्ती
भवानसंएवंहृत्कामनव्हवेतमृन्कब्रवेःक
त्वष्टमाणेसञ्जंप्रातासनै॥ जगतिहृदाली
ठविश्वबश्रोभिनावद्युःत्रकर्षणविडंविते
ज्ञरः॥ ५५॥ रचैऽरवहृममयेनवयत्रिणा

हृदिन्तो गोत्रमिदं प्यमर्षणाः ॥ नवायोवा
हनीकमुहर्ष्कां हृतेयन्तु ष्यमोयंस
मयत्नमागणं ॥ पदं ॥ हिलापहृनोः स
हृहमुजोनतं प्रविश्रमीमाहृत्यौणा
नोचितः ॥ पपांचनाह्वादित हृर्वंमाश्रगः

हरि

४०

कात्तिकेयस्त
लवलः १२

कुतूहलेनैवमनुष्यशोणितं ॥५७॥ कुमा
रीस्थितकुमारीविक्रमःस्तुद्धिपास्फालनक
किरांगुलौ ॥ भुजंगपाणिपत्रविशेषकांकि
तैलनामबिंदुनिचयखानंहलापकें ॥५८॥
जहारचाचानेनमस्य पदस्यगाग्रारेणाग्राक

३५

स्यामहाश्वानि [illegible] च्यजं ॥ चुकोपतस्मैसःभृ ५२
शंसुरश्रियःप्रसह्यकेशव्यपरोपणादिव
॥ ५१ ॥ नवोद्धृतांतस्थितमस्थिसैनिकंगा
त्रवासीविषभीमदर्शनैः ॥ वमद्वपुर्दंत
मैलेजवैविभणोर योन्मवैतैर्ल्पतेवैस्त

व्याकुलप्राध्वं ८

अतिश्रवं येनद्दृढे नश्रह्विता नोऽवे षिता नो अह्रा एण ११
प:तैः २॥

४० साधकैः॥ ८० ॥अतिश्रवं यस्रह्विताहै हविषि

हो दुमम अष्टार मिह्वमा अश्रवेदु प्रसैह स्पतेजत: ॥ श्राश्ना

कनिवीयपितेनवामवः स्वैतंश्रुतेवहि आत्मनः पति तं ३॥

मिवाहि रंभुदः॥ ८२॥ ननःप्रकोहेहरिवं

दनोकिते यमश्यमानाणिवह्रीरिनादनी॥ गंभीरः १

हरिचंद नजा श्रेष्पंकं ऊमेदेव धूहेरश्मने कार्यैः २॥

विडं मेद
क मोजोय
स्वसः वि
डोजमः न
स्मः २

र्हुः प्राप्रो काडीमुखेन पवित्रिण सरासनज्या
मेतुलाद्रिदैजेह॥ दर॥ संचापकुस्सज्यावि
हरुमस्तरःस्त्रनापत्रवलसाविद्रिषः॥ मही
चुपद्वमपरोपरोगविनेक्रुरस्मभामेडलु
मत्रमाद्ददे॥ दश॥ रहुर्मृसैवेसितनताडितः
ना।

पपातमृभौमहेहैनिकास्तुभिः॥ निमिषस्मा
ग्रादवघृपनदव्यर्थैसहोत्पितः हैनिकह
विनिखनैः॥ ६४॥ नथोपिप्रात्सव्यवहार नि
हुरैविपद्वमावेचिर मस्पांनस्तुषः॥ नु
तोबधोयापितिश्रोपेनवत्रहोपदहिसर्व

शाम्यते १

त्रंगुणैर्नियीपते॥ ६५ ॥ अग्नह्यमद्विष्वपिप्रा

रवन्नपानमेतदस्मेनविह्लोद्रुमागुर्यं॥ अवे

हिमांश्रीतनृतैनुरंगमातूवरंह्लाभिष्वेनित

माह्वामृवः॥ ६६ ॥ ततेनिषंगादसृमग्रवि

हतंमृवर्णुिरवसुनिरंनितांगुलिं॥ दिली

४२

यस्तुः प्रतिमेहृते त्रिगुंसि वेवदः अनावद

त्सरे त्वरं ॥ ९० ॥ अमो चामस्व्यं पदिमन्वसे

अमोतनः समामे विपियमैवकमेण ॥ अव

हदीदात्रयतः समेगुः स्वः कतोर्ष्वोषतफ

लेनपुज्यातो ॥ ९१ ॥ यषा चवहतोतमिमेसदे

ह माम च्य स्यितः ॥

दुःखेन स्त्रीस्राय नेदुपगम्य नोति १॥

गतस्त्रिलोचनैकाग्रतवाङ्गैः समदः ॥ नवैव

संदसहतारिश्रोपतिः स्मृणातिलोकस्त्राना

यावयावतो ॥ ६९ ॥ नयैतिकामं प्रतिस्मृ

भुवानत्रवीर्यपागतेमातलिसारथिर्ययौ ॥

नृपसनातिश्रमनसदीग्रहं सदंतिणप्रभुः

खंगीकृ नवा नू

स्वतिरस्त्रायेनाद्धर्षपूर्वः १॥

ऊ पे ति ल्ल १

उरणि नावर्त्तते ॥७०॥ तम ध्यानन्दमथमे
प्रवोधितः प्रजेश्वरः रामस्तन्न दृष्ट्वा रामाद्द
हरिसिंह्रोहरिः रैः परामृशनन्द दृष्टं वलेन पाणिना नतरोप
मानुः इत्यमरः ३ मेतं कुलिशग्रवणं किते ॥७१॥ इति विवी
प्रोन वर्त्तिन वायि फो मरहा कृतनूनों मह

४३

णे। प्रशासनः॥ समासस्तुर्हिवंमाणुबःत्वये

ततानमेणानपरं परामिव ॥ ७२ ॥ सृणसंवि

घयस्यकृतात्मा पश्याविधिहृन्नैवन्नपतिा

ककुदैदत्वारनैस्तितानपवारणं ॥ वुतिव

ननरुत्कापांदेव्यानपासहेस्तिरुवेगलि

५५

नवयमाभिन्नाकृष्णाभिदंदिकुलश्वतं

॥ ७३ ॥ ❁ ॥॥॥॥ ७ ॥ ॐ ॥ राम ॥ राम ॥ सं

सर्गी ॥ इति श्री ॥ रघु ॥ वंशे ॥ म ॥ स्ट

२ ॥ हाका ॥ व्ये ॥ कौ लि ॥ दाकृ ॥॥॥ ते

नाम ॥ तोह लीपना श्रम ॥ ता ॥ ते स४

गं

गा

रा

रा ■ नाम ॥

५४

नवृ
८५

ॐ॥ संताज्यंगुरु एगादृतं अतिपद्यायिकं वमौ॥

दिनोनेनिहृतेनेजः सविश्वेवंदृनासनः॥ १॥ गुरू

हृत यजसोवत सोनपनपंकृपः॥ नवाम्यु

म्यानद श्रिन्योननेदुं स्तुअजाः॥ अन्यसशस्वेदि

लोपेंचतेंकुजुगुपोअभु॥ राज्ञासुदतनार

छायासूर्यप्रियाकांतिरित्यमरः १।

वैड्डदिश्रालयमिवाश्विनै ॥३॥ छायामंडलेलक्षे मंडलः समूहः

लक्ष्मीपद्मा णानंमदश्रपाकिलखवं ॥ पद्मापद्यातपत्रेणभे सएव लक्षः तेन

लयोपद्मा १॥

इत्यमरः जेमामाजपादीविनै ॥४॥ पारिकलितनमस्निधा स्त्रियिष्टामं

कौं कालेचैववन्दिषु ॥ लतेलतिभिरंथ्यामिरूपन घतश्चतं २

इत्यवह लौर

२२=२५ स्येमरस्वनी ॥५॥ मजश्मतिभिमनिवैभुक्ते

मेज चकारः पूर्वसमुच्चयार्थः

पयस्विरतजिभिः॥ तथाप्यनन्यहृदैवनस्मिन्नासीब॰
हेधता ॥ ६ ॥ हित्वापानंतरंतज्ञंतंनिश्राम्यश्रुति
स्थितं ॥ हृदंमधुमिनैतात्तांहृदयेग्निरिवोद्भि॰
तः ॥ ७ ॥ सममेवंसमाक्रान्तंहृदयङ्गामिना ॥ तेन
सिहसनंतिज्ञंमविलब्धारिमंडलं ॥ ८ ॥ न

यंद्धिर

हैरहोदङ्गोयस्या
सौद्धिरदःतेनगं
तुश्रीत्तयसस्य२॰

५६

नीतिलैः

यविश्निर्वेराजिसहसखैंपरश्रीतं ॥ एवंएवा

भवन्त्वत्लस्मिन्त्रा भवद्गतरः ॥ ९ ॥ मन्द्रोत्वो

मरुशीतयः कृताः ३= ठौःकृतालेनगुणाथिकतयागुरौ ॥ कलेनतह

कौरसपुष्याऽऽद्भमरवंऽजाः ॥ १० ॥ सुहिसर्वेस

यश्रीचकै

ख्यातिख्यातारमा लोकस्यपुत्रदेऽद्भतयामनः ॥ श्रौदद्देनातिसी

पपिगयचैनोयाचाचा ग्गतो

लोसौसहकारी नोसोनभवान्निवदत्तिणः ॥ ११ ॥ पचानो

तिलोरभः रूत मरः ४

नभस्थानतनतनःर्दैहूरखांदयलयोगकाः ॥१॥ ल्पमरः ६

मलयानिलोपिसर्वेषांमनोग्र ह्रति ११९

यथाप्रह्लादनाच्चंद्रः प्रतापात्तपनो यथा ॥ तथैव सोऽभूदन्वर्थो राजा प्रकृतिरंजनात् ॥१३॥

प्रकृतिरंजनात् ॥

मपि भूतानामुत्कर्षं पुपुषुर्गुणाः ॥ नवे तस्मि

वर न्महीपाले सर्वं नवमिवाभवत् ॥१२॥ कामं कर्णा

सृतः सर्वं नववमि वाभवत्

न्तविश्रान्ते विशाले तस्य लोचने ॥ चक्षुष्मत्ता

[redacted] तु शास्त्रेण सूक्ष्मकार्यार्थदर्शिना ॥१४॥

लब्धप्रशमनस्वस्थमथैनं समुपस्थिता ॥

पार्थिवश्रीर्द्वितीयेव शरत्पंकजलक्षणा ॥

=१५॥ निर्हीह्रि लज्जुभिर्मैवैर्मुक्केवर्मोहडुप स
हः॥ धत्ता पत्लस्य भानोकृयुगापद्यानश्राद्दिग्राः ९
॥ २६॥ चार्षिकेसंजहारेद्वोयनर्जैश्चिरखुर्दयौ॥ १९ जयश्रीलं३
पाकर हृ३ धजार्पसा यनैतैहिपर्यायोयतकानुकौ॥ १९॥ क्रमेण
श्रपिजयमापुर्धकर्तुंतमयोवरद्योतितिसंवयर्नुःसं प्रसादलुसम न्नताइत्यमरः
कितेनैयसंजहेश्रातमन्नुना॥ १८॥ पुंडरीकातपत्र
श्रातमनुर्दियस्तितित्यमरः १८

गुणोत्तगेदूवे
रसरत्नमरः ४= रघुचद्रूयोः ३=

लेविकसननकामचामरः ॥ गिर्नुविंडेवपामासन

४७ आरघुनः श्रापनक्षिपे ॥ १९ ॥ अमोदहमुखेतसिनू अमादसूपसन्न नाइत्यमरः २

विप्रादः श्वेत पांडुर रित्य मरः=३

चंद्रेचविश्रीरज्मे ॥ नदावन्नु ब्रनोश्रीतिः

तासोनूसमैरसाहुयोः ॥ २० ॥ हंसश्रेलोगुनाग

कुमुदानिकम लविश्रोषाणि विद्यंतेयेबुने बु=२

हकुंपुहत्सुववातिषु ॥ विभूतपंससदीपानोप

र्यलोःयसमामिंव ॥ २१ ॥ तेसगोपुहिरेकालो

ध्यामाइवश्राप्रानूः १ भ्रामनताए १

कर्णोत्पलनिपातिनोः ॥ त्वर संवादिभिः केदैः

उपविश्य:
प्रालिगोप्योजगुर्यद्य्रोः ॥ २२ ॥ सुद्दे कोपानिषा

श्रीकुमारकप्योन्यो...
दिन्वल्लस्यगोपुंगोग्लोदवेः ॥ श्रीकुमारकश्चोद्दू

उद्भूतं स्मारं मोय
स्यनत्

धान्यरक्षिकाः ४ नैग्रालिगोप्योजगुर्यद्य्रोः ॥ २३ ॥ अहमादोदया

उद्भूतनङ्गारं भः३
त्वमरः ३

इंभःक्रमम्यानेमेहोजमः ॥ रवौल्वरि भवोऽग्रे

किंचुऽन्दु मे द्विषन्तामनैः ॥ २४ ॥ मदोदग्गाःकेकु

अवनाद्दरः परिभवः

परिभावतिरस्क्रियाइत्यमरः २

४९

येतः सवितोऽकूलमुहुजाः लोलाखेलमन्तुः आपुर्भ

नरः विश्वाबाणं

होतालस्यविक्रमेऽ ॥२५॥ अतेवैः समपर्णोनोम

नादि नार

दगोधिमिरहैताऽग्रहूपचेवतन्वागाः समयैव

अम्नेवुः ॥२६॥ सवितः कुचैतोगाधाः पथ्यमानके

दमानू ॥ याज्ञायैरे वामा सतंश्रुकेः अपामंश्र

रैतू ॥२७॥ तमैसम्यगहुतो वह्निर्गी जिमोराजना

मुघसरतलि पाथिनसमसलाः=१
मरः=१

अगवः फलं ७
धावो स्थितौ
विश्वः=२

कर्दमान्

विद्यौ ॥ अदितिगणाश्विव्याजेनहलिनिवज्जयंद्दी
॥२८॥ सुगुनमनूलुपर्यनः श्रुहृपालिरयोन्वितं॥
दा२ वङ्डिर्धंवलुमाधश्रनसोदिगिजगोवधा ॥२९॥ श्र
विडम्भिः
वाकिरन्वयोवडवांहलिलाजैःयोरंश्वितः॥ यधनैम योष
शुगंः
दीरसमुद्रन रणाः=२ न्दतोद्भूनैःहीतेंर्मियरवाभुतं॥३०॥ सयायोद्रवयर्म
प्राकृत
शंवीनुल्यःशाधानवह्नि बा॥ ख्वहि तानंनि

श्राचानवह्निंतिन्द्राग्न्यातिनिवजयत्ती १

लोष्टैर्लज्जीपत्निवक्रतुभिः ॥ २१ ॥ रजोभिः

स्यंदनोत्क्षैर्गजैरश्वघनसन्निभैः ॥ भुवस्तल

मिव व्योम कुर्वन् व्योमेव भूतलं ॥ २२ ॥ पुतोगैः

कलुषाक्तस्यंसहृश्वश्यापिभिः ॥ किरणाः ॥ पश्या

त्पापिभिः पंकाञ्चकिरेमार्गतिस्वरगाः ॥ २३ ॥

मरुत्पथावानुद्भ्रांतास्तिनाद्याः हृशनताननदीः ॥

जैमिनसर्गे ... २१

अटव्यरण्यं विपिनमित्यमरः ॥

वनानि
विपिनानि वकौ प्राप्तानि प्राक्तिमत्वोच्चकार सः ॥२४॥
पुगंऽजतायोऽनेन ततः प्राद्रः पुरोगाः नदः नेतरं प८
चतुर्विधा सेना
वौपच्छ्रावृप्यानीकं चतुरस्कन्धं च वसाच मूः ॥२७॥ स
सेनां महतीं कबन्धूर्वे सागरगामिनी ॥ वभौह
रजटाभ्रष्टां गंगामिव भगीरथः ॥२८॥ तयाजि
तैः फलतु तु नवानैर्भगै रञ्जवहु यानृपैः ॥ न

फलं फले धमेवीजे निया पौरुषस्य मानवो नितिकेप्रावः = १

स्यासोंडुल्वत्को मार्गः पादचैरिवं द्वैतिनः ॥ ३७ ॥ वो

र त्यानेवमाक्रांमर्हालांलानूनपी ॥ आपनाली

वनस्यामंतुपकंठेमहोरघे ॥ ३८ ॥ स्वनस्याला

समुद्रेनुलस्मात्सिंधुरवादिवंगा ॥ श्रामासंरा

त्रितःसुरम्भेर्वनेमास्मिन्यवैनसी ॥ ३९ ॥ वंशोतु जनवपनुर

त्वापनरसानेतानोसाचनोइनानौन ॥ निचरत्वा

सुन हुया वान ३॥ उत्यात्र

हस्रोतनपद्रः ... इदकिमान्

इदत्तिः

नेजयस्तम्भान्गंगास्रोतोन्तरेषुसः ॥ ४० ॥ आ
पादपद्मप्रणताःकलमाइवतेरघुं ॥ फलैःसंवर्द्ध
यामासुरुत्खातप्रतिरोपिताः ॥ ४१ ॥ सतीर्त्वाकपि
शांसैन्यैर्बद्धद्विरदसेतुभिः ॥ उत्कलादर्शितप
थःकलिंगाभिमुखोययौ ॥ ४२ ॥ सप्रतापंमहेन्द्र
उत्कलदेशा धिपस्य=१ स्यमूर्ध्नितीक्ष्णंन्यवेशयत् ॥ अंकुशंद्विरदस्ये

स्वतिजगद्ग्राहकालिंगस्तमहेशंगजस्थाघनेः॥वदन्केदोयनंश्राकेप्रिलावघीवपर्वतेः४४॥१

मट्र्ट

52 सोवपंनागमीरविदिनेः॥४३॥द्विगोविवलंकाः
कुतस्यालयंनागचतुर्दिनं॥सनंगललानंदुः
वंब्रतिपदेजपमियं॥४५॥नायब्यालविनि
दैर्तीयतानविज्ञांम्हेहृदयेः॥गजानीकोनस
कालिंगतादेः सख्यमिवादूदे॥४६॥गरहीन
तांवूलीनांदलैस्तन्त्रैरचिन्तापानमुमयः॥नारिकेरमवंयोऽद्याज्ञवंचपवुर्य्यप्रः॥४७॥१॥

पत्रसर्वौषधिस्नं
नंतनमंगलमल्ला
दकमितिवेज
पंति=२

प्रतिमुक्तस्यसधर्मविजयीनृपः ॥ श्रियंमहेंद्रना
थस्यजहारनतुमेदिनीं ॥ ४८ ॥ ततोवेलातटेनै
वफलवत्पूगमालिनाअगस्त्याचरितामाशा
सा२ मनाशास्यजयोययौ ॥ ४९ ॥ ससैन्यपरिभोगेनग जलक्रीडानादः
जदानसुगंधिना ॥ कावेरींसरितांपत्युःशंकनी रि२
यामिवाकरोत् ॥ ५० ॥ बलैरध्युषितास्तस्यवि
भयोन्स्स्वविभूवाराणं मेनके रसचौविमां। अलकेबुचमरू दणांस्रूणीति

ओह्लंधि नामार्गेष्व ॥ हारीतं पक्षमि पुनर्मारीचं मिति कु रेशेवक्र
विप्रो ५१

जिगीषोऽर्गता ध्वनः ॥ हारीतोऽस्य मारीचाऽसलद्या
द्रुह्यन्तकाः ॥ ५१ ॥ सर्सजुरैश्वद्गुणानामेला
नामुत्र्यतिस्सः वः ॥ नृत्यगंधिपुमतेभकदेवुफ
जा२ लैरेणवः ॥ ५२ ॥ श्राताने परश्रुरद्गुरस्यं पकेलाहे
त्रसमवः ॥ व्यानसेहृपदिव्योमकीरकोणाविलं
रजः ॥ ५३ ॥ मोगिवेष्वनमार्गेषुचन्द्रनानांसम

ष्विते ॥ नाहुसत्कारिणांज्येवंत्रिपदिकेदनामपि ॥ ५

४ ॥ द्विस्त्रिमन्त्रायनेतेजौदत्तिणस्यांरवेदयि ॥ न

स्यामेवरवोः यांड्याः प्रतापंनाविघहिरे ॥ ५५ ॥ ता

संगतस्य ४ ववर्षौस्वमेतेस्यमुक्तासारंमहोदधेः ॥ तेनिप नमस्कृत्य २

स्वंदतुलसेयप्राः स्वमिवसंचितं ॥ ५६ ॥ तेनि

विश्रपंपथाकामंतटेयाधीनचंदनौ ॥ स्तनावि

वदिशांत्तसांश्रेलोमलवद्दुतै ॥५७॥ ब्रमसह्यविक्र
मःसहांद्रुःघ्रुत्स्के घुद्दन्वता- नितंवमिवमेदिग्यात
लांघ्रुकंमत्तंयघवन्ते ॥५८॥ घुरमं॰नस्यानीकैर्वि
सयेघ्रिरघतांतनयोघीनैःगमेहूस्तारिनोघ्यासी
त्सेहुलगनेरगीलीवेः ॥५९॥ घ्रुरत्तामारुनोद्भूनमे
गमेत्वैनवंरजंः ॥ नद्या धवाताबाराताखमपन्त्वपट

स्त्र म्य भू य त व्या हा नां च र तां गा इ त्तिं जि नैः म र्म रः प य नो
ध्वन गजनताली वन ध्वनिः ३ मदस स्त्रवणे न ग धिः ये सु १

वासितो ॥ ६० ॥ खर्जूरीस्कंधनद्धानां मदोद्गारसुगं
धिषु ॥ कटेषु करिणां पेतुः पुंनागेभ्यः शिलीमुखाः
॥ ६१ ॥ अवकाशं किलोदन्वान् रामायाभ्यर्थितो
ददौ = अपरांतमहीपालव्याजेन रघवे करं ॥ ६२ ॥
मत्तेभरदनोत्कीर्णव्यक्तविक्रमलक्षणं ॥ त्रिकू
टमेव तत्रोच्चैर्जयस्तंभं चकार सः ॥ ६३ ॥ पार॰

56

सीकांलतोजैत्रंउतस्थेस्थलवर्त्मना ॥ इंद्रियार्थ्यो०

निवरिपून्लत्वत्तानेनंलंजमी ॥ ८४ ॥ पवनीकुरव

पद्मानांसहेहेमसधुमदंनसः ॥ बालातपमिवांथ्वा

तमयपक्षादुर्भू तमेवचकालः ३ नामकालजलदोदयः ॥ ८५ ॥ संग्रामंलुनैलल्ल तुमलेरणेसंकु लमित्यमरः ४

सपाश्वात्यैरश्वसाधनैः शार्ङ्गिकजितविसैः

पश्चतियोधैरजस्यभून् ॥ ८६ ॥ ॥ भल्लौपवर्जि स्वर्द्धचंद्रवाण छिन्नैः ९

नैर्ल्लैर्वाक्यैरेभिः सुमनस्तुल्यैर्महीं— नत्वा रश्चाच्छाया

मैः सन्दोहद्युपटलैरिव ॥ ९७ ॥ अपनीतनिशाशस्त्राणाः

श्रेषाल्लंप्राराणां पतुः ० प्राणिपातेन नीकारः सर भो

अपनि =नुः

हि महात्मनो ॥ ९८ ॥ विनयेनैस्सन्तयो घोमद्युति

विजयप्रामैः ० आलोक्य जिनरत्नाहद्वारावलय

भूमितु ॥ ९९ ॥ ततः स्वनस्पेकौविंशःभास्वानिवर

त्रा
सरौमद्युम
त्विकाइत्यम
र्थः १

नमस्कृतिरि
वप्रांतिहेतुः २

विनीताध्वस्रमोल्लस्यावंकृतीरविच्छेद्रसैः हुध्रुवंकीजिनः स्कन्धौल्लग्नकंकुमकेसरान्न्॥७१॥ न्ह

56 द्रुहिंस्रं॥ ॰ श्रारैं हृहेरिवादी च्यानुडरिच्यनूरसं

निंव॥७०॥ जिनानजेयं ह्लोनेवकृत्वार शथुद्रः। उदोच्यानूर

सन्नगामि नः=१ सहैँन्न महारणे वमिवौगिनः अविवेशोन्नरापथं॥

तुरकमेदाः३ ७१॥ नैनवद्दूरणां वरोधानां मर्त्रे बुध्यक्षे विक्रमं॰

नरखेविंदल नं=२ कपोलपाटनोरे श्रीवभूवं रत्नुचेष्टिनं॥७२॥ को

वोजाः समरै सोहंतस्यवीर्यमनीश्वराः॥ तद्रुजा॰

श्रौ श्रागुधागतैः=१ अन्तोदकर्पराज्ञोदेङ्न्यमरः६

शरद्ध्यैस्त्रेषा
ध्यैः मूपिषा
वहूलाः १=

ग्लानपरिक्लिष्टैरन्नोद्गारैः स्राईमानताः ॥७८॥ नेष्टां
शरद्ध्यैर्मूपिषांल्लिंगाद्दुविणांतुष्टावः ॥ विवि॰
श्रुतं विश्रांनाथं महाशीर्वमित्रावाधमा ॥७५॥ ना
नांगौरीगुहं प्रैलं मारूरोहाश्वसाधनं॰ वर्द्ध
यन्निवनैत्कू पांतुरूतैः सैन्यरेणुभिः ॥७६॥ श्रीश्री
सतत्यसत्वा नांस न्याद्वाधेप्यंतं भमः गुरा

धान्तुरेणुभि
रित्यपिपाटः २
अलोपान्त५

57

शयानां सिंहानां परिवृत्यावलोकने ॥ ७७ ॥ भूर्जेषु
मर्मरीभूताः कीचकध्वनिहेतवः ॥ गंगाशीकरि
णो मार्गे मरुतस्तं सिषेविरे ॥ ७८ ॥ विशश्रमुर्न
मेरूणां छायास्वध्यास्य सैनिकाः ॥ दृषदो वा
सितोत्संगाः निषण्णमृगनाभिभिः ॥ ७९ ॥ सरला
सक्तमातंगग्रैवेयस्फुरितत्विषः आसन्नौषध

येनेतुर्नेर्कैमनेहेहदीपिकाः ॥ ८० ॥ नस्योत्तरूत्तिवा
लेषुकंठरज्जुत्तनत्वचः राजवैश्वर्मीकिरणेत्तेभगः
श्राहंस्तदेवदारत्वचः ॥ ८१ ॥ नत्रपुत्तहंरत्तोदंपावैती
येसीरदृभक्तू ॥ नागवल्लेपणीपालमनिः पद्मोत्त
लिनानतं ॥ ८२ ॥ श्राहैस्त्वननसंकेतानत्सः कुत्वा
विरतोनलवानुः जपोदोहरएवांनोगीपया

यष्टोजयोगर
एमिन्स्वम
रः ॥१

५४

मासकिंचनतान्नु ॥ ८३ ॥ परस्यमस्यंविज्ञातंलिप

पायनपातिणु = दास्नाहिमवतःसारोऽहंःस्तारे सार

सुन्येरितिप्र
श: = २

हिमाहिणा ॥ ८४ ॥ नज्ञातंमंयश्रोरशिंनिव

पृयावस्रोहेसः = पोलस्यतुलितस्याऽरद० नीलीलोहित्यो

नतीसमुद्रेण

दानइवंजिवं ॥ ८५ ॥ चकंपेनीलिलौहित्येनसि ताद्दक्षोराज

निरुत्ति = २

ष्याज्योतिषावरः ॥ नऊजालाननांश्रामेःसह

प्राग्ज्योतिषाःकामरूपाःसूपकाःरा

कालागुरुद्रुमैः ॥८३॥ नंदमेहेहैलरुद्राक्षैमवध
मिवंडर्दिनं० र पावन्मीरजोऽप्यसपक्कुनंएवप
नाकिंतीनमीप्राः कामनूपाएं मन्वारवृविंडलल८

भिन्नाः त्वरंतः
कणः कुंभ मणु
लोयेबांते ८२

विक्रमं ॥ भजेभिन्नकटैनीगोरन्यानुपरुरो
धं वैः ॥ कामनूपेष्वरं लस्पहेमधीजपिरे
वनां ॥ रत्नखण्डोपहारेणकायामानवेणा

दयोः ॥ ८९ ॥ इति जित्वा दिशो जिष्णुर्न्यवर्तत रथो
द्धतं = रजो विश्रामयन् राज्ञां छत्रशून्येषु मौ
लिषु = ९० ॥ स विश्वजितमारभे क्रतुं सर्वस्व
दक्षिणं ॥ आदानं हि विसर्गाय सतां वारिमु
चामिव ॥ ९१ ॥ सत्रांते सचिवसखः पुरस्क्रि रजाभिर्
याभिर्गुर्वीभिः शमितपराजयव्यलीकान् ॥

शमितं दूरीकृतं ... जयजनितं व्यलीकं अप्रियं येषां तान् = १

श्रुतस्नातकान्५

काकुत्स्थः श्रियं विरहोत्सुकावरोधान्राजन्या

न्स्वपुरनिवृत्तयेऽनुमेने ॥ ९२ ॥ तेरेखाध्वजकु

लिशातपत्रचिह्नं सम्राजश्चरणयुगं प्रसाद

लभ्यं ॥ प्रस्थानप्रणतिभिरंगुलीषु चक्रुर्मौ

लिस्रक्च्युतमकरंदरेणुगौरं ॥ ९३ ॥ यज्ञ

तेनेनमवभृथाभिषेकपूतं सत्कारैः सभि

व्यावर्तनं निवृत्तिः

(left margin: २)

उत्तरेरखा२

60

नपराजयव्यलीकाः ॥ आमन्त्र्यो तत्कवनितानि
नविहत्य सैन्यावनिभुजः पुरा
णिजग्मुः ॥ ६४ ॥ इति श्रीर०
वंशे महाकाव्ये कवि
कालिदासकृतौ दिग्विजयो नाम चतुर्थः सर्गः समाप्तः ॥

ह्रीकूतविधा २

नमध्वरे विश्वजितिनितिनीकर्णांनि ष्क्रोब विक्रान्तन

कोष्ठाजाते ३ पोत्रविद्योगृहद दित्तलणत्वीकोस्तः अ पाप्मन २

पेदेवर तंनु श्रीव्यः ॥ १ ॥ हमस्लण पेशीनहिरन्म प० शीतोष्णांतोद्गति वेतिपादवः २

मूलेषु ज्ञाविधा वह्नीमित्यमरः ४ त्वोन्याग्रेनिधायार्हमनर्त्नोसीलः श्रुतेनश्रकाश्रोप श्रुतेनवेदग्धा

यश्लालंश्रकाश्रांसुसत्राना मातिपिमातिवेदः ॥ २ ॥ हेलनश्रकाश्रोप

ग्रतिथिषु सापुष्पा नित्यपः २ नमर्वेतित्वाविधिविद्विपिसंःतपोधवंमानपना स्यासः ४

ग्रयायो ॥ विश्रांपतिर्विवरभाजश्रमाणह्लनोज०

मानवीनामस्मत्येव धनं येषांते बाञ्ग्यग्यायाअग्र

गएपः २

लिः कृत्वं विदि त्सुगाच ॥३॥ अस्यग्रशो मैत्र कृताः
हविएणं कुणाग्र बुद्धे कुश्रा लोग्रु हूले ॥ वत ल्व
वात्तानमश्रोषमामं चैतन्व मुग्रादिवदी त्दिः
तेन ॥४॥ कायेनवावामनसायिष्ठाश्चेद्यहुवि
लोघेववि लोयितमं ॥ श्रापाद्यातेनद्ययमं
नतायैः कस्थिन्महर्षेहिविधंतपंस्तन् ॥प॥

आधारआलवालंवुवंधेधिकरणेपिचेतिवैजयंती१

सुतंवत्तुवदनेनसुखे
आदोद्वारामुपाय
योतितिपादवः१

आधारवंधप्रमुखैःप्रयत्नैःसंवर्द्धितानांसुतनिर्विशेषा
षं॥ कच्चिन्नवाय्वादिरुपप्लवोवःश्रमच्छिदामा
श्रमपादपानां॥६॥ क्रियानिमित्तेष्वपिवत्सल
त्वादभग्नकामामुनिभिःकुशेषु। तदंकशय्या
च्युतनाभिनालाकच्चिन्म्रगीणामनघाप्रसूतिः
॥७॥ नीवारपाकादिकडंगरीयैरामृश्यतेजाना

62

पदैर्नैकच्छिन्नू ॥ कालो व प ज्ञातिष्वि भागधेयं वन्यं
प्रातिरस्थिति निलि साधनैव ॥ नानुं कुष व्यो कित सैक
नि नानि श्रीचाँ व लीर्ष जला निकच्छिन्नू ॥ निर्वन्त्यैन
यैर्नियमाभिषेकोपव्यो निवापांजलयः पितॄणां
॥ ९ ॥ अपिगसत्वेन महर्षिणां तैः सम्यग्विनीया त्व प्रीतपित्वा
उमतां गृहाय ॥ कालो हा यं सकमि तेद्धिनी वे
स्नातः

स्त्वीयकारत्वमस्माकमेते ॥ १० ॥ तवार्हन्नोनाभिगमे
नेत्रं मे मनो नियोगक्रियया वोत्सुकं मे ॥ त्रय्यां त्वया॰
प्रासिनु त्वन्नावाज्ञामोसि रूं भावयितुं वनात्मो
॥ ११ ॥ त्वं सर्वपावात्रु मित्व्यय पर्श्वरद्यौ हृदासामः॰
पिगीनिक्षम्या ॥ ह्वाथ्यीपपतिडुर्वलाप्रः तंत्रय
वोचन्निरतंनुपिग्राब्धः ॥ १२ ॥ सर्वज्ञनः प्रांतिमवे॰

63 हिराजेन्नाचकुतंत्वयंऋग्मंजानां॥ हृयेनतपत्वाव
रएणापदहवेः कल्पेनलोकस्पंकपंतमित्रं॥२३॥ तमिक्रंनिमिरंतमवि त्वरः२
भक्तिः अतीत्वेशुकुलोचिनातेसृवीन्ममहाभागेत
यातिश्रोवे॥ व्यतीतकालंत्वंहमम्युयेनंत्वाम
र्षिभावाद्रितिमेविश्वादः॥२४॥ प्रातिरमात्रेण
नरेंद्रुतिषन्नासितोपर्यउतिपाद्रिनर्षिः॥ श्रारण

नर २३वा २

कोपानरूलगहस्तिस्लिवेनंनीवांवसिष्ठः ॥ २५ ॥ ह्या
नैमभवानैवैःराधिपंःए ःनंकिंचनत्वंमरवजंब्यन
त्किः = पर्णावधीनस्पाहरैर्हिंमांक्रोः कलाद्वयां।
ह्साधनतोहिंहुडेः = १६ ॥ त्वदन्यनंस्नावदनम
कार्यांग्रुवेयमाहग्निमहंयतिछ्यो ॥ स्वंस्यंसतैनि स्वस्तिमंगलनिःपाय
गलितांवुगभेंसरहव्वनंनादतिचानकोपि। देमेव्यहीर्वचहव पिद्रूतियादवः २

64

॥ १७ ॥ एतावद्वेदुस्काडानि यान्तुकामस्त्रिषं महर्षिर्नं
पनिनिविधा ॥ किंवल्लविंहनूग्रवेडदयंत्वया
अक्षेत्रानुयोगहस्त्वा चेत्यमरः ३
किं पद्देतिनिनमन्वशुग्ने = १८ ॥ ननांपथावंहिहि
ताध्वनयंनयावेश्याविवर्जिनाय ॥ वल्गित्र्मा सेत्सभ
हांग्रवेहंसिविचलत्राः प्रभृतमांचैदै ॥ १९ ॥
ममामविद्वेनमयामहंखिंविनाविनोभूमदः

तणायै ॥ संमेवितयास्वलिनोवचातंनोभक्तिमेवा
गणायन्तुरस्मान्तु ॥ २० ॥ निर्वेधसंज्ञानरूपार्थीका
श्रयमचिंतयित्वाग्रहणाहृमुक्तः ॥ विनस्यविद्याप
रिसंख्यायामेकोटीश्चनतवोहप्राचाहरेति ॥ २२ ॥
सोहंसर्वपापविविधि भाजनेनमत्वाभवंतंभृश
रुप्रोभं ॥ अस्मुत्महेसंप्रतिनोपरांदुमस्यनर ८

पीडयतु

षडङ्ग-वेदाश्चत्वारो
मीमांसान्वीक्षिकी
न्यायधर्मशास्त्राणि
च विद्या एता
श्चतुर्दशेति २

65

त्वा कृतनिःक्रमयस्व ॥२२॥ इमं हि जेन द्विजराजकां॰
तिरां वेदितो विद विदां वरेण ॥ एनो निहन्तेंद्रिय
वृत्तिरेनं जगाद भूयो जगदेकनाथः ॥२३॥ गु
रुर्यमध्यैष्ट जनपार्ह भ्वारचोः स्फकाप्रारन
याप्यकामं ॥ गतो वहान्यांतरं मित्वं यं मे मा भू
त्वरितो वाहनवा व नारः ॥२४॥ सत्वं ग्रसलेमहते॰

वदान्यौदानमोडेस्याहुदान्यैज्ञारुभाविगिएइति२

महीयेवहंस्त्वानुर्वोभिनरिवाग्न्यागारे ॥ २ ॥ आ एयंहास्म

हंसिसोद्दमहंस्यावयत्नंक्रुर्वैतेसाधयिन्त्वंदर्थी ॥ २५ ॥

नर्थेतिनस्यांवितर्थोंशनीतः अत्यग्रहिरांगिरमग्र

मैां२ जन्मा ॥ गांन्तसारांसधुरयथैवेत्वांनिकतुमर्वचक्रमे एछन्२

क्रुवेरान् ॥ २४ ॥ वक्षिवमंचोतएजानस्रभावाद्ऽदन्त्र

राकाश्चमहीयरेधु — महन्तसत्वसंवंवल्लाहकं"

66

स्पगतिं विजन्मनाहिं तद्वयवहृ ॥ अग्न्यांधिष्ठिरूपेश्रयतः अग्निषिचितः १

अदेशेरयं रत्नुः कालिन्तश्राह्वगर्भं ॥ सामेतन्त भवन

येवंधीरः कैलाश्रानाथंतर सांजिगीषुः ॥ २८ ॥ श्रान्तः नरसावलदंहृसे

अस्थानसम्पुरणा पउ श्रयाणांभिश्रुलोयंतहैवस्तविसयालत्रपदेनिशुक्लाः

॥ हिरण्ययीकोश्रागरहस्यमधेवृषिंश्राश्रांहः पति

तोनभलः ॥ २९ ॥ तंमृपतिंभालरहेतिमराशिंतत

अभिजय्यमानान् १

ध्रुं कु वे ताऽ स्मि या ह्यै मा ना नू ॥ द्विऽ ष्ट्रा कौ न्ता य स्म म ८

ल मै व पा दं ह मे ता रि व व त्व भि त्रं ॥ ३० ॥ ज न स्यं स्मा कै

साकेतं स्याद्वा धायां कोशला नं दिनी तयेति पादूवं २

स्लाघ्यं माहात्म्यं यशः जौ २

न नि वा सि नं स्लो ह्य व ▒ व्य भू ना म भिं नं य स त्वौ ॥ ३१

रू ऽ द्वे पा धि क ति स्य हो वी नू वो धि का मा द् पि क

स्व दं स्त्रा ॥ ३२ ॥ स्त्र वो ह्न वा मि प्रा न वा हि ता वें ऽ जे ८

वा मी स्त्रगा स्त्रीव डवा रात भीव भ स्यी कुवे नि विश्वः २

शीतेनु वं मनोयामः

स्वं शी त म ना म नी षी ‐ स्य प्रा नु क र णा न त स

न्यायेनार्यनमर्थस्यावर्द्धनं पालनं तथा हत्यास्त्रप्रतिपत्तिश्च आसं वृत्तं चतुर्विधमिति २

६७

वैकार्यं संस्रस्यनौ वाक्यमुवाच कौन्तेयः ॥ ३६ ॥ किमप
गेच्चित्रं यदिकानस्तु भूः वैवै ॥ स्थिपनस्यापिपनेः स्तुचरितेकर्माणि २
श ज्ञानां ॥ श्रवितनोयंस्तुतवश्रभावोमनीषितेयौ वाक्तितं २
र पियेनदुरुणो = २२ ॥ आशास्यमन्येत्तुनरूकेभू
श्रामवनः
६२ तेऽत्र यांसिर्वीन्पुपिजगुवेलो ॥ ७ त्रंलभस्वोत्नाग
पं णान्तरूमभवंतमीज्ञांभवनः पिनेव ॥ २४ ॥ रणयंत्र

स्वार्थे भूतपादः मात्रम्
तः पितं भूतइत्यत्र भूतपाद सोपमानार्थेतं २

समीपं
पुज्याशिषमग्रजन्मा राज्ञे प्रतीयाय गुरोः सकाशं

=राजापि लेभे सुतमाशु तस्मादालोकमर्कादिव

जीवलोकः ॥३५॥ ब्राह्मे मुहूर्ते किल तस्य देवी कुमा उत्तरद्वारिकाच्छ रूपेऽ

रकल्पं सुषुवे कुमारं ॥ अतः पिता ब्रह्मण एव ना

म्ना तमग्रजन्मानमजं चकार ॥३६॥ रूपं तदोज

स्वभावमाकृति सौंद र्यं वपुषुश्लोकप्रा दयो रूपतिक प्राव: १ स्वि तदेव रूपं वीर्यं तदेव नैसर्गिकमुन्नतत्वं ॥

सर्गस्तु सर्ज्जनाध्याय स्वभावोत्साहनिश्चयपाउत्तिवेजयंती

न्नि॰

नकारणात्स्वाद्बिभिदेकुमारः प्रवर्तितो दीप इव प्रदी

६४ पात् ॥३७॥ उपात्तविद्यं विधिवद्गुरुभ्य

उत्तन्याद् स्तं यौवनोद्भेदविशेषकान्तं । श्रीःसांगनाकामापि

गुरोर्नियोगाद्धीरेवकन्यापितुराचकांक्ष ॥३८॥

अथेश्वरेणक्रथकैशिकानांस्वयंवरार्थंस्वसु

रिन्दुमत्याः । आप्तः कुमारानयनोत्सुकेनभोजे

सोमवंशोत्पन्नत्वेन श्लाघ्यः संबंधो येन सः तथाभूतं रा
जानं विचिंत्य २

नदूतोरघवेविसृष्टः ॥ ३९ ॥ तंश्लाघ्यसंबंधमसौविचिं विः
त्यदारक्रियायोग्यदशंचपुत्रं ॥ प्रस्थापयामाससस या२
न्यमेनमृद्धांविदर्भाधिपराजधानीं ॥ ४० ॥ तस्यो
पकार्यारचितोपचारावन्येतराःजानपदोपदाभिः
मार्गेनिवासामनुजेंद्रसूनोर्बभूवुरुद्यानविहार
कल्पाः ॥ ४१ ॥ सनर्मदारोधसिसीकरार्द्रैर्मरुद्भि० शीकरोऽत्राद्रस्तैरि
ति २

दारक्रियाविवाहः
तद्योग्यादशायौवना
ख्याअवस्थायस्य
तादृशंपुत्रंचवि
चिंत्य२ ::

69 तांनतिननक्षमाले॥ निवेश्यायामामातविलंबिना ध्योऽ
ल्कांनैरजोधूसरकेतुसैन्यैः॥ ४२॥ अथ्योपतिर्बाहु
मध्यमध्यः प्राकृत्सचित्तोनःसलिलःप्रवेश्यः॥
निर्धूतहस्तानामलगंडभित्तिर्वन्यःसरित्तोगजउन्म
मज्ज॥ ४३॥ अथ युग्मं॥ निःश्वासविक्षालितगैरिकं
नवप्रक्रियाभद्रवत्तलटेषु॥ नीलोर्द्धरेखाप्राव

संहारविद्धे वेकुप्रालनाचात्तुर्यन्नायस्रमः २

लेनं ध्रातन्तं दंतद्वयेनो ग्रमविकं ठलेन ॥४४॥ तं भोगिभो
गाधिकपीवरेण संवेष्टितार्द्धदेहहितेन शर्वेन ॥ वि
वैपतीतामिमुखः सम्रांदृहलेन वातिर्हातानिवेशमीद ग्रीपरिवाजन्वा र्गल्लानरवतु मीवनरंगात् विदेपर
र ॥४५॥ संहार विदेपलतुक्रियेण हलेन तीताभि
नटतम् स्वः२ मुखः समांद — वभोहभिंदवेहंतन्सरंगात्वापेगि ३२
लाभं इवंदहनः ॥४६॥ कारंकोनत्सरकड्या

णाः पुलिंदयोवांतु विहारकोंचीः ॥ कर्णिनस्सैसेवालल
नानशीलः उगाहगनाल्लटकुनस्सर्यी ॥४७॥ नसैंकना
गत्यंकपोलभिन्योर्हूंदावगाहत्तणमाचशांता ॥
वेस्सेननानेकं पदसूनि नपुंर्दिशीपमदड्डदिनत्री
॥४८॥ समकुदहीरकडुसगाहसंससयमाझायम
दंतसीयं ॥ विलं विता घोरणतीवयत्नांसेन्नागण

जैह्वाविमुखीं विवभ्रुतुः ॥४९॥ दंष्ट्रिन्नवचन्द्राहुतनुगण
जूनं भग्नात्त यर्ण्यत्लरयं त्तणेन ॥ तमापतित्राण
विहस्तयोधं सेनाम् निवेश्यानुमल्लं चकार ॥५०॥
तमापतंतं नृपनैरवपर्योवन्थः करीतिन्दुतवा
न्तमारः ॥ [redacted] निवर्नेयियब्वन्ति
स्त्रीवेनकुंभेजवत्तानननात्पापतत्कुष्ट प्राङ्गं ॥५१॥

अथप्रभावोपनतैःकुमारं कल्पद्रुमोत्थैरवकीर्यमाणः॥ उवाचवाग्मीदशनप्रभाभिः संवर्धितोरस्थलतारहारः॥५३॥
२

७१ सविद्रुमाडः किललेन्नागनूपंकुतस्त्सज्यातनहिस्मितमेत्व
हृष्टः॥ क्रूरस्यभामंडलमध्यवर्तिकांतंवपुर्व्यो
मचरंप्रपेदे॥ ५१॥ मतंगशापादवलेपमूलादवाप्तवानस्मिमतंगजत्वं अवैहिगंधर्वपतेस्तनूजं
प्रियंवदंमांप्रियदर्शनस्य॥ ५२॥ सचानुनीतः प्रार्थितः २
प्रणतेनपश्चान्मयामहर्षिर्मृडुतामगच्छत्॥

उस्मत्वमगन्यातनपसंश्रयो गोच्छैन्तं हि यत्सोऽस्कृतिर्जे
लस्यां ॥ ५५ ॥ इत्वाकुवंशोऽभवोपदाते भेत्स्यात्यजः
कुंभभयोमुखिनं ॥ संभोत्वसेस्विनवयुमेहिम्नानदे प्राप्स्यतिर
त्वंवोचंत्सनयोनिधिमें ॥ ५६ ॥ संमोचितः सत्ववतां
त्वयाहंश्रायाच्चिरआर्थिनदर्शनेन ॥ ज्ञातिप्रियं चेद्भु
वतां नकुर्यां ह्युर्याहि मेस्यात्सवपदोपलब्धिः ॥ ५७ ॥
संमोहनेनाममसत्वममाहंश्रयोगसंहारविभक्तमं

वे ॥ गंधर्वमाददत्तस्य वतः प्रयोक्षं चारि हिंसां विजयः स्व
७२ हले ॥ ५८ ॥ अलं हि या मोऽग्रतियत्नत्रु हत्तेर्दृया पवते भूः
प्रहर्ते स्मयितं = न स्मा हुपवक्षे दपतिश्रयोज्यं मयित्व
यानश्रतिषे चोतोत्वां ॥ ५९ ॥ नयेत्तु पवस्व श्रुपं पयः ०
पवित्रं सोहुवायाः सरितोन्नसोमः ॥ उदग्मुरवेः सो ०
८ स्वविंह्वमं त्रंजग्राहनस्मान्निगृहीतप्रायान्त् ॥ ६० ॥
एवं नयोर ध्वनिदेवयोगादासहुषो सख्यां मचिं ०

न्यहेतु ॥ एकोयंयोचैत्र र थ्यअद्देशान् सौराज्यरम्या
नयतोविदर्भान् ॥ ६२ ॥ तंतस्यावांसनगरोपकंठेनर
दागमान् हृग्रूहपदर्वः ॥ पत्तुजगामाकृपयकोषि
केंदुष्कंदुपवरुद्धामिवियोमिमांगंतुमजंगरहृष्टां
॥ ६३ ॥ तस्योपचिकीर्षुरूपैः प्रणतैप्रदिष्टांश्रावः
नारवेविनिवाप्रानहूणीकृ भौं = रम्यांरहुप्रतिति

लो ॥ ६२ ॥ ३ प्रवे
श्यचैनंगुरमग्र
यायीनीचैस्स
थ्यापावदरि
नत्रिः ॥ मनेय
थानरजनः स
सैतावदर्भमा

73 घिः स्तनकोणकार्य्यीवाल्यान्यत्रामिवदशां मदनोधु
वासः ॥ ८४ ॥ तत्र स्वयंवर समाहूतराजलोकं कन्या
ललामकमनीयमजस्य लिप्सोः ॥ भावावबोधकं
लुषादयनैवराज्ञौ निद्राचिरेण नयनाभिमुखी बभू
व ॥ ८५ ॥ तं कर्णभूषणनिपीडितपीवरांसं प्राय्यो
नः र्कूदविमर्द कर्कशांगरागं ॥ वैतालिका [redacted] ल लत
लितबंधमनोहराभिः प्रबोधयन्नुपसि वाग्भिरुदार

वाचः ॥ ६६ ॥ नात्रिर्गिनामनलिमनांवरस्तुच्छ्वश्राप्यो धात्राद्वि
धैव जगतां न नु धूर्विभक्ता ॥ यामेकतन्त्लवविभक्तितु
रूर्विनिद्धुललस्या भवानवरधूर्यपदावल्लवी ॥ ६७ ॥ नि
द्रावप्रोनभवतां हान्वेदयमाणांचधूर्जुन्हकत्वमवला
तिर निश्रीखंडितेव ॥ लक्ष्मीर्विनादयैपिनदिगंतंलंभोभोपि
त्वदाननगुदिश्रार चिंविजहातिर त्वदाननरूपिंविजहातिचंद्रः ॥ ६८ ॥ नहल्लुनाबुगपः
दुर्मिषिनेननावत्तहाः परस्परतुलामधिरोहतांहि ॥ ६९

द्रक्षितोन्हकाम्यां तृतीयाचेतिसमम्य र्थेतृतीयाभवताल्व पिपर्युन्हकत्वम तरक्रमयोन्यर्थे४

अत्सगच्छन्तपिर

प्रस्यंदमानपरुषेतरतारमंतश्चक्षुस्तव प्रचलितभ्रमरं
च पद्मं ॥ ६९ ॥ वृंतच्छ्लथं हरति पुष्पमनोकुहानां संसृ-
ज्यते सरसिजैररुणांशुभिन्नैः ॥ स्वाभाविकं परगु-
णेन विभातवायुः सौरभ्यमीप्सुरिव ते मुखमारुत-
स्य ॥ ७० ॥ ताम्रोदरेषु पतितं तरुपल्लवेषु निर्धौत-
हारगुलिकाविशदं हिमांभः ॥ संलक्ष्यते दशनचं-
द्रिकयानुविद्धं बिंबाधरे लब्धपरभागमिव स्मितं ते ॥ ७१ ॥

ग्रामातिलच्यपरिमागतयाघरोऐलीलास्मितंसदस्रानाभिं
रविन्त्वदीयं ॥ यावन्नजनायनिधितरूमतेनभानुरङ्गायनावद
रूणननमोनिरस्ते॥ ग्रायोघनागमरनोन्वयिवीरवानेकिं
वरिरूस्लिवंगुरूः स्वयमुष्विन्नति ॥ ७२ ॥ ग्राय्यांजरूत्सुमपपत
विनीतदूालेवेरमांपुरवरजंबलकषिएाले॥ यषांवि भांति
नरूएारूएाराजयोगाद्विन्नाद्विजैरिकनतटांदूवदंतकोपाः ॥
७३ ॥ शार्दद्वमोनिनीः पटमंडपेषुनिद्रांविहायवनजान्नव
वनाघुदेशोभवा नांघुदेपाः ॥ वकोमएामलियंतिपुरोगनानिल्लह्यानिहैं
वनाघुदेश्याः ॥
रपूरीकाः १

75

धवसिलाशकलानिबाद्धाः ॥७४॥ भवतिविरलभक्तिर्म्ला
मंडलः नस्यात्उद्गा नपुष्पोपहारः स्वकिरणपरिवेषोद्गारशून्याः प्रदीपाः ॥
रेणस्फुरणेनशू अयमपिचगिरंनस्त्वत्प्रबोधप्रयुक्तामनुवदतिशुकस्ते
न्येत्यर्थः २
मधुरवच मंजुवाक्पंजरस्थः ॥७५॥ इतिविरचितवाग्भिर्वन्दिपुत्रैः कु वैतालिकैः ५
नः ४
मारः सपदिविगतनिद्रस्तल्पमुज्झांचकार ॥ मदपटु विन
ईशानदिग्गजः २ दद्भिर्बोधितोराजहंसैः सुरगजइवगांगंसैकतंसुप्रतीकः कैलाशवाप्रीः २
॥७६॥ अथविधिमवसाय्यशास्त्रदृष्टंदिवसमुखोचितमं

सामाप्य २

चिन्तादिपद्मो ॥ कुशलविरचितानुरूपवेषः क्षितिपसमा
जमगात्स्वयंवरार्थम् ॥ ७६ ॥ इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये का
लिदासकृतौ स्वयंवराभिगमनो नाम पंचमः सर्गः ५ ॥ ॥ ॥ ०॥ ०
स तत्र मंचेषु मनोज्ञवेषान्सिंहासनस्थानुपचारवत्सु । वै
मानिकानां मरुतामपश्यदाकृष्टलीलान्नरलोकपालान्
॥ १ ॥ रतेर्गृहीतानुनयेन कामं प्रत्यर्पितस्वाङ्गमिवेश्वरे
ण ॥ काकुत्स्थमालोकयतां नृपाणां मनो बभूवेन्दुमतीनिरा
शं ॥ २ ॥ वैदर्भनिर्दिष्टमसौ कुमारः क्लृप्तेन सोपानपथेन मंचं ॥

ताहृष्टियाराजपदं वराहं प्रभावि प्रोषोदयदुर्निरीक्ष्य ॥ सैंहं धाम्नाव्यरूचदिभ जः पयोमुचां पंक्तिषु विद्युतेव ॥ ६॥३॥

76

शिलाविभंगैर्मृगराजशावस्तुंगं नगोत्संगमिवारुरोह ॥४॥ परा
र्ध्यवर्णास्तरणोपपन्नमासेदिवान्रत्नमिवासनं सः ॥ भूयिष्ठमा
सेनानरमवे मूर्तगुहरित्व मरः ३ सीदुपमेयकांतिर्मयूरपृष्ठाश्रयिणा गुहेन ॥५॥ तेषां महार्हा
सनसंश्रयाणामुदारनेपथ्यभृतां स मध्ये ॥ रराज धाम्ना रघु उज्ज्वलवेषधारिणां ४
सूनुरेकः कल्पद्रुमाणामिव पारिजातः ॥७॥ नेत्रव्रजाः पौरज
नस्य तस्मिन्विहाय सर्वान्नृपतीन्निपेतुः ॥ मदोत्कटे रेचित त्यक्त्वेति २
पुष्पवृक्षा गंधद्विपे वन्य इव द्विरेफाः ॥८॥ अथ स्तुते वन्दिभिर वंदिनस्तुतिपठकरित्य मरः २
राजवंश्या मिश्रै १ न्वयज्ञैः सोमार्कवंश्ये नरदेवलोके ॥ संचारिते चागुरुसारयो

नौ धूपे स्तमुत्सर्यांनि वैजयंतीः ॥ ९ ॥ पुरोपकंठोपवनाश्रयाणां
शिखंडिनामुद्धतनृत्यहेतौ ॥ प्रध्मातशंखे परितो दिगंतान् तूर्यस्व
नेमूर्छति मंगलार्थे ॥ १० ॥ मनुष्यवाह्यं चतुरस्रयानमध्यास्य कं शिविकामूरु
न्यापरिवारशोभि । विवेश मंचांतरराजमार्गं पतिंवरा कॢप्तविवा
हवेषा ॥ ११ ॥ ञु निनिलकम् तस्मिन्विधानातिशये विधातुः कन्या सृष्टिविशेषे
मये नेत्रशतैकलक्ष्ये ॥ निपेतुरंतःकरणैर्नरेंद्राः देहैः स्थिताः केव
लमासनेषु ॥ १२ ॥ तां प्रत्यभिव्यक्तमनोरथानां महीपतीनां प्रण
याग्रदूत्यः ॥ प्रवालशोभा इव पादपानां शृंगारचेष्टा विविधा बभू
वुः ॥ १३ ॥ कश्चित्कराभ्यामुपगूढनालमालोलपत्राभिहतद्विरे

त्नार

77

कं ॥ रजोभिरंतः परिवेषवंधि लीलारविंदं भ्रमयांचकार ॥ २४ ॥ विस्रस्त
मंसादपरो विलासी रत्नानुविद्धांगदकोटिलग्नं ॥ प्रावारमुत्क्षिप्य यथा
प्रदेशो निनाय साचीकृतचारुवक्त्रः ॥ २५ ॥ आकुंचिताग्रांगुलिना ततो
न्यः किंचित्समावर्जितनेत्रशोभः ॥ तिर्यग्विसंसर्पिनखप्रभेण पा
देन हैमं विलिलेख पीठं ॥ २६ ॥ निवेश्य वामं भुजमासनार्धे तत्सन्निवे
शादधिकोन्नतांसः ॥ कश्चिद्विवृत्तत्रिकभिन्नहारः सुहृत्समाभा
षणतत्परोभूत् ॥ २७ ॥ विलासिनीविभ्रमदंतपत्रमापांडुरं केतक
पत्रमन्यः ॥ प्रियानितंबोचितसंनिवेशैर्विपाटयामास युवा नखाग्रैः ॥ २ न्निर
८ ॥ कुशेशयाताम्रतलेन कश्चित्करेण रेखाध्वजलांछनेन ॥

रत्नांगुलीयप्रभयानुविद्धानुदीरयामास सलीलमक्षान् ॥ १९ ॥
कश्चिद्यथाभागमवस्थितेपि स्वसंनिवेशाद्व्यतिलंघिनीव ॥ वज्रांशुग
र्भांगुलिरंध्रमेकं व्यापारयामास करं किरीटे ॥ २० ॥ ततो नृपाणां श्रुत
वृत्तवंशा पुंवत्प्रगल्भा प्रतिहाररक्षी प्राक्संनिकर्षं मगधेश्वरस्य
नीत्वा कुमारीमवदत्सुनंदा ॥ २१ ॥ असौ सरण्यः सरणोन्मुखानाम
गाधसत्वो मगधप्रतिष्ठः राजा प्रजारंजनलब्धवर्णः परंतपो
नाम यथार्थनामा ॥ २२ ॥ कामं नृपाः संति सहस्रसंख्या राजन्व
तीमाहुरनेन भूमिम् नक्षत्रताराग्रहसंकुलापि ज्योतिष्मती
चंद्रमसैव रात्रिः ॥ २३ ॥ क्रियाप्रबंधादयमध्वराणामजस्र

५५

७८ मादृक्त्वस हृदये स्थितः ॥ सूर्याचन्द्रमसौ वायुकपोलललस्वान्तं दारस्मृ
न्यानेलकांस्यकार ॥ २४ ॥ ग्रनेनचैदिंकुसिंगस्यमालेवाणि
वरे एष्यनकुहप्रवक्रो ॥ प्रासादवानाखनसंस्थिनानानेत्रोन्स
वंयुख्यगुरंगनानानो ॥ २५ ॥ एवंनयोक्तेनमवसंकिंचिह्नंसि
इवोकमयकमालो = स्तुप्रणमक्रियथैवतन्चोप्रत्यादि
देहोनमभावणो ॥ २६ ॥ नोसिदेवदेवजगद्गुणोनियुक्तोपजोनरं
राजहंसोनिनाय ॥ समीरणोस्यैवनरंगलेखायपद्यांनरंमा
नसराजहंसोमू ॥ २७ ॥ जगादचैनांयमंगनाथः सुरंगना

मा२

प्रार्थितयौवनश्रीः ॥ विनीतनागः किल सूत्रकारैरैन्द्रं पदं
दं भूमिगतोऽपि भुंक्ते ॥ २८ ॥ अनेन पथ्योऽप्यनोऽस्तु विदूनु
काफलस्थूलतनं हल्लनेभु ॥ प्रत्यर्थिनां मनु विलासिनो
नां मानि विषमधे तिगिनैव दारा: ॥ २९ ॥ विशसौभिख्याऽ
स्तमेकं हस्यास्मिन् यं श्रीरवस्तर सनीच ॥ कं ताविगिरासह
नया चयोऽपन्त्वमैवकुलमहिभवननीया ॥ ३० ॥ अथांगराए
जो द्ववनार्थचलं यीतेति जान्या नेवदं कुमारी ॥ नाभौनकाम्यो
नचवेदसमावकं द्वंनमाभिनरु विंहि लोकः ॥ ३१ ॥ ततः परं

जत्याव धूप्राणि भृत्यान वोटाया मिति के प्राव: भवार्थे वल्ल२

अस्यप्रयाणेषुसमग्रसक्तैरग्रेसरैर्वाजिभिरुत्थितानि ॥ कुर्वंतिसामंतशिखामणीनांप्रभाप्ररोहास्तमयंरजांसि ॥ ॥४

दुःप्रसहंपरैसौनयंनियुक्ताप्रतिहारभूमौ । निर्दर्शयामा
७१ सविशेषदृश्यमिंदुंनवोत्थानमिवेंदुमत्यै ॥३२॥ अवंतिनाथो
यमुदग्रबाहुर्विशालवक्षास्तनुवृत्तमध्यः । आरोप्यचक्रभ्रम
मुष्णतेजास्त्वष्ट्रेवयत्नोल्लिखितोविभाति ॥३३॥ असौमहा
कालनिकेतनस्यवसन्नदूरेकिलचंद्रमौलेः । तमिस्रपक्षे
पिसहप्रियाभिर्ज्योत्स्नावतोनिर्विशतिप्रदोषान् ॥३४॥ अनेन
यूनासहपार्थिवेनरंभोरुकच्चिन्मनसोरुचिस्ते ॥ सिप्रातरंगा डा१
निलकंपितासुविहर्तुमुद्यानपरंपरासु ॥३५॥ तस्मिन्नभिद्यो

भानुमतीवं ॥२॥

तिनवन्युपये प्रतापसंशोषितशत्रुपंके । बबन्ध सा नोत्तमसौकु-
मार्या कुमुद्वतीभावं ॥३७॥ तामग्रतस्तामरसान्तराभामनूपराज-
स्य गुणैरनूनां । विधाय सृष्टिं ललितां विधातुर्जगाद भूयः सुद-
तीं सुनन्दा ॥३८॥ संग्रामनिर्विष्टसहस्रबाहुरष्टादशद्वीपनि-
खातयूपः । अनन्यसाधारणराजशब्दो बभूव योगी किल का-
र्तवीर्यः ॥३९॥ अकार्यचिन्तासमकालमेव प्रादुर्भवंश्चापधरः
पुरस्तात् । अन्तःशरीरेष्वपि यः प्रजानां प्रत्यादिदेशाविनयं
विनेता ॥४०॥ ज्यावन्धनिष्पन्दभुजेन यस्य विनिश्वसद्वक्त्रप

अनुभूताः युरुदन्यत्र
विभुजः ४

स्थापितयूपः राः चेवनेष

ब्रह्मविदान्

रेण॥कारागृहेनिर्जितवासवेनलंकेश्वरेणोषितमाप्रसादा-
९० न्॥४१॥तस्यान्वयेभूपतिरेषजातःप्रतीपइत्यागमवृद्धसेवी॥
येनश्रियःसंश्रयदोषरूढंस्वभावलोलेत्ययशःप्रमृष्टम्॥४२॥ जै॰
आयोधनेकृष्णगतिंसहायमवाप्ययःक्षत्रियकालरात्रिं॥धा
रांशितांरामपरश्वधस्यसंभावयत्युत्पलपत्रसारां॥४३॥अ
स्यांकलक्ष्मीर्भवदीर्घबाहोर्माहिष्मतीवप्रनितंबकाचीं॥प्रासा
दजालैर्जलवेणिरम्यांरेवांयदिप्रेक्षितुमस्तिकामं॥४४॥त
स्याःप्रकामंप्रियदर्शनोपिनसःक्षितीशोरुचयेबभूव=॥

तेपर ८६

शरत्प्रमृष्टाम्बुधरोपरोधः शशीव पर्याप्तकलो नलिन्याः ॥४५॥ ॰
सां शूरसेनाधिपतिं सुषेणमुद्दिश्य देशान्तरगीतकीर्तिं ॥
आचारशुद्धोभयवंशदीपं शुद्धान्तरक्ष्या जगदे कुमारी॰
मू ॥४६॥ नीपान्वयः पार्थिव एष यज्वा गुणैर्यमाश्रित्य प
रस्परेण ॥ सिद्धाश्रमं शान्तमिवैत्य सत्त्वैर्नैसर्गिकोऽप्यु
त्ससृजे विरोधः ॥४७॥ यस्यात्मदेहे नयनाभिरामा कां
तिर्हिमांशोरिव संनिविष्टा ॥ हर्म्याग्रसंरूढतृणाङ्कुरेषु ते
जोऽविषह्यं रिपुमन्दिरेषु ॥४८॥ यस्यावरोधस्तनचंदना॰

81

नौप्रह्लादनमौद्धरिविद्रहकाले ॥ कलिंदकन्यामधुरांगनाभि॰
पिनोजोमिसेद्वृत्तःजलेऽवभाति ॥ ४९ ॥ त्रस्तेननंतासौक्लिलका
ल्लियेनमर्गोविस्लृद्धेपमुनौकसाय ॥ वत्सस्थलव्यापिरुविं
दधानःसकौस्तुभेंद्रैवपनौववविभुम् ॥ ५० ॥ संभावमेभत्तीरं
समुंपुवानेमृदुप्रवालोत्सवरुष्यप्राप्ये च्छन्दवनेचैत्रर॰
थादनूनेनिर्विश्यतांसुदरियौवनश्रीः ॥ ५१ ॥ ज्ञ्यांशासो
मःएवनौतितानिष्ठालेयनद्वानिप्रिन्मैलानि ॥ कला॰न
पिनौप्रावृषियश्यनृत्यकोनालुजोवद्रूनकेदंतम ॥ ५२ ॥

नृपेण मार्गेण मनोज्ञनाभिः साम्राज्यगौरव्यवधूमविज्ञो ॥ महीध
रैर्मार्गोऽपशृङ्गैर्व्यपनैङ्क्षीत्तोयवहाः सागरगामिनो वः ॥ ५३ ॥ अर्थी
भुजं३ गतो भिन्नवंशभुग्निर्भाग्नेऽदोमां गतं नामकलिंगनाम्यः अर्था सेतुबंधी
मादिनश्रावणं तेवातलामनवालेदंभुसेवावमाथ ॥ ५४ ॥ असौ महीं
दुर्दिनसमानसारः पातिमिहेदुस्थमहोदधेर्ध्व ॥ यस्य तरसैन
गजकुलेन यात्रासु यातो वसुरौमहेदुः ॥ ५५ ॥ ज्या चातरेखे सम
जौभुजाभ्यां विमर्दितपंक्त्या वमन्तो बुरोगः ॥ रिपुश्रियाः सोजन
वाष्पश्रीकेऽद्गीकृता यत्रिवं पद्मनीर्हः ॥ ५६ ॥ यमात्मनः सप्त

निःसेनिविष्टं मदुच्च नित्याजितयामकर्यैः॥ प्रासादवातायनदृ
४२ श्यवीचिः प्रबोधयत्यर्णवएवसुप्तम्॥५७॥ अनेनसार्धंविह
दा॰ः रांबुराशेस्तीरेषुतालीवनमर्मरेषु॥ द्वीपांतरानीतलवंगपु
ष्पैरपाकृतस्वेदलवामरुद्भिः॥५८॥ प्रलोभिताप्याकृतिलो
दजो४ भनीयाविदर्भराजावरजातयैवं॥ तस्मादपावर्ततदूरकृष्टानी
त्येवलक्ष्मीः प्रतिकूलदैवात्॥५९॥ अथोरगाख्यस्यपुरस्य
नाथंदौवारिकीदेवसमानमेत्य॥ इतश्चकोराक्षिविलोकये
तिपूर्वानुशिष्टांनिजगादभोज्यां॥६०॥ तांजोयमंसाश्चिन

लेवहाराः कृष्णागरुगौरहरिचंदनेन ॥ आभातिबालातपरक्तसा
नुः सनिर्झरोद्गारइवाद्रिराजः ॥ ६१ ॥ विंध्यस्यसंस्तंभयितामहा
द्रेर्निःशेषपीतोज्झितसिन्धुराजः ॥ प्रीत्याश्वमेधावभृथार्द्र
मूर्तैःसौस्नातिकोयस्यभवत्यगस्त्यः ॥ ६२ ॥ अस्त्रंहरादाप्तवता
३४ दुरापंयेनेंद्रलोकावजयायदृप्तः ॥ पुराजनस्थानविमर्दशंकी
संधायलंकाधिपतिःप्रतस्थे ॥ ६३ ॥ अनेनपाणौविधिवद्गृही
गु२ तेमहाकुलीनेनमहीवगुर्वी ॥ रत्नानुविद्धार्णवमेखलायाःदि
शःसपत्नीभवदक्षिणस्याः ॥ ६४ ॥ तांबूलवल्लीपरिणद्धपूगा

४३

स्वेलालतालिंगितचंदनासु। तमालपत्रास्तरणासु शश्वत्प्र
सीद रंतुं मलयस्थलीषु ॥६५॥ इंदीवरश्यामतनुर्नृपोसौ त्वं रो
चनागौरशरीरयष्टिः। अन्योन्यशोभापरिवृद्धये वां योगस्त
डित्तोयदयोरिवास्तु ॥६६॥ स्वसुर्विदर्भाधिपतेस्तदीयो लेभेंत
तस्तिप रं चेतसि नोपदेशः। दिवाकरादर्शनबद्धकोशे नक्षत्रनाथांशुरिवा
रविंदे ॥६७॥ संचारिणी दीपशिखेव रात्रौ यं यं व्यतीयाय पतिंवरा सा ॥ या४
गृहमेदरवस्तानरः नरेंद्रमार्गाट्ट इव प्रपेदे विवर्णभावं स स भूमिपालः ॥६८॥ मि
तस्यां रघोः सूनुरुपस्थितायां वृणीत मां नेति समाकुलोभूत्
वामेतरः संशयमस्य बाहुः केयूरबंधोच्छ्वसितैर्नुनोद ॥६९॥

संप्राप्य सर्वावयवानवद्यं व्यावर्तितान्योपगमात्कुमारी ॥ न हि
प्रफुल्लं सहकारमेत्य वृक्षान्तरं काङ्क्षति षट्पदाली ॥१०॥ तस्मिन्स
मावेशितचित्तवृत्तिमिन्दुप्रभामिन्दुमतीमवेक्ष्य ॥ प्रचक्रमे व
क्तुमनुक्रमज्ञा सविस्तरं वाक्यमिदं सुनन्दा ॥११॥ इक्ष्वाकुवंश्यः प्रयंध
ककुदं नृपाणां काकुत्स्थ इत्याहितलक्षणोऽभूत् ॥ काकुत्स्थ
शब्दं यत उन्नतेच्छाः श्लाघ्यं दधत्युत्तरकोसलेन्द्राः ॥१२॥ महेन्द्र
मास्थाय महोक्षरूपं यः संयति प्राप्तपिनाकिलीलः ॥ चका
र बाणैरसुराङ्गनानां गण्डस्थलीः प्रोषितपत्रलेखाः ॥१३॥ ऐ

गवनस्फालनविफलथं यः संबद्दयन्नंगदसंगतदेव ॥ उपेत्य बः
स्तां मयि मूर्ध्नि मगयामं मृद्धीं ससन्नेगोत्रभिदोधितस्थौ ॥ ७४ ॥ जा
तः कुले तस्यां किलोरुकीर्त्तिः कुलप्रदीपो नृपतिर्दिलीपः ॥
अतिष्ठदेकोनशतक्रतुत्वे शक्राभ्यसूयाविनिवृत्तये यः ॥ ७५ ॥
यस्मिन्महीं शासति वाणिनीनां निद्रां विहारार्द्धपथे गता
नां ॥ वातोपि नास्रंसयदंशुकानि को लंबयेदाहरणाय ह
स्तं ॥ ७६ ॥ पुत्रो रघुस्तस्य पदं प्रशास्ति महाक्रतोर्विश्वजितः
प्रयोक्ता ॥ चतुर्दिगावर्जितसंभृतां यो मृत्पात्रशेषामकरो

दिम्नानिमम् ॥७७॥ आरूढमद्रीनुदधीन्वितीर्णंभुजंगमानांवसतिं
प्रविष्टम् ॥ ऊर्ध्वंगतंयस्यनचानुबन्धियशःपरिछेत्तुमियत्तयालं केनचिन्मानेनव
॥७८॥ असौकुमारस्तमजोनुजातस्त्रिविष्टपस्येवपतिंजयन्तः ॥
गुर्वींधुरंयोभुवनस्यपित्राधुर्येणदम्यःसदृशंबिभर्ति ॥७९॥ कु
लेनकान्त्यावयसानवेनगुणैश्चतैस्तैर्विनयप्रधानैः ॥ त्वमात्म
नस्तुल्यममुंवृणीष्वरत्नंसमागच्छतुकाञ्चनेन ॥८०॥ ततःसु
नन्दावचनावसानेलज्जांतनूकृत्यनरेन्द्रकन्या ॥ दृष्ट्याप्रसाम
लयाकुमारंप्रत्यग्रहीत्संवरणस्रजेव ॥८१॥ तांसूनितसि

हेर

न्नभिलाषबन्धं शशाक शालीनतयानवक्तुं ॥ रोमांचलक्ष्येण
८५ सगात्रयष्टिंभित्वानिराक्रामदरालकेश्याः ॥ ८२॥ तथागता
पूर्वं सख्यां सह ३ यांपरिहासंसखीवेत्रधराबभाषे = आर्येव्रजामोन्यत इत्यथै
नांवधूरसूयाकुटिलंददर्श ॥ ८३॥ साचूर्णगौरं रघुनन्दनस्य
धात्रीकराभ्यांकरभोपमोरूः ॥ निवेशयामासयथाप्रदेशं
कंठेगुणंमूर्तमिवानुरागं ॥ ८४॥ तयास्रजामंगलपुष्पम
य्याविशालवक्षस्थललंबयासः ॥ अमंस्तकंठार्पितबाहुपा
शांविदर्भराजावरजांवरेण्यः ॥ ८५॥ शशिनमुपगतेयंकौ

मुदीमवहन्मुक्तो जलनिधिमनुरूपं जह्नुकन्यावतीर्णा ॥ इति

समगुणयोगप्रीतयस्तत्र पौराः श्रवणकटु नृपाणामेकवा

क्यं विवव्रुः ॥ ८५ ॥ प्रमुदितवरपक्षमेकतस्तत्क्षितिपति

मण्डलमन्यतो वितानम् ॥ उषसि सर इव प्रफुल्लपद्मं कुमुद सघ

पघ वनप्रतिपन्ननिद्रमासीत् ॥ ८६ ॥ इति श्रीरघुवंशे महा ॥ का

व्ये कालिदासकृतौ स्वयंवरलीलो नाम षष्ठः सर्गः ॥ ६ ॥

अथोपयन्त्रा सदृशेन युक्तां स्कन्देन साक्षादिव देवसेनाम् ॥ स्व देव

सारमादाय विदर्भनाथः पुरप्रवेशाभिमुखो बभूव ॥ १ ॥ वर

सेनानिवेशान्पृथिवीक्षितोऽपि जग्मुर्विभातग्रहमन्दभासः ॥ भोज्यां
८८ प्रति व्यर्थमनोरथत्वाद्रूपेषु वेषेषु च साभ्यसूयाः ॥ २ ॥ सान्निध्य
योगात्किल तत्र शच्याः स्वयंवरक्षोभकृतामभावः ॥ काकुत्स्थमु
द्दिश्य समत्सरोऽपि शशाम तेन क्षितिपाललोकः ॥ ३ ॥ तावत्प्रकी
र्णाभिनवोपचारमिन्द्रायुधद्योतिततोरणाङ्कम् ॥ वरः स वध्वा सह
राजमार्गं प्राप ध्वजच्छायनिवारितोष्णम् ॥ ४ ॥ ततस्तदालोक
नतत्पराणां सौधेषु चामीकरजालवत्सु ॥ बभूवुरित्थं पुरसुन्दरी
णां त्यक्तान्यकार्याणि विचेष्टितानि ॥ ५ ॥ आलोकमार्गं सहसा

व्रजंत्या कयाचिदुद्वेष्टनवांतमाल्यः ॥ बंधुं न संभावित एव तावत्करेणापि
हि केशपाशः ॥ ६ ॥ प्रसाधिकालंबितमग्रपादमाक्षिप्य काचिद्द्रवराग
मेव ॥ उत्सृष्टलीलागतिरागवाक्षादलक्तकांकां पदवीं ततान ॥ ७ ॥ वि
लोचनं दक्षिणमंजनेन संभाव्य तद्वंचितवामनेत्रा ॥ तथैव वातायन
संनिकर्षं ययौ शलाकामपरां वहंती ॥ ८ ॥ जालांतरप्रेषितदृष्टिरन्या
प्रस्थानभिन्नां न बबंध नीवीम् ॥ नाभिप्रविष्टाभरणप्रभेण हस्तेन
तस्थाववलंब्य वासः ॥ ९ ॥ अर्धाचिता सत्वरमुत्थितायाः पदे पदे दुर्न
मिते गलंती ॥ कस्याश्चिदासीद्रसना तदानीमंगुष्ठमूलार्पितसूत्रशेषा

४७

॥१०॥ तासांमुखैरासवगंधगर्भैर्व्याप्तांतराः सांद्रकुतूहलानां॥ विलोल
नेत्रभ्रमरैर्गवाक्षाः सहस्रपत्राभरणाइवासन्॥११॥ ताराघवंदृष्टि
भिरापिबंत्योनार्य्योनजग्मुःविषयांतराणि॥ तथाहिशेषेंद्रियवृत्ति
रासांसर्वात्मनाचक्षुरिवप्रविष्टा॥१२॥ स्थानेवृताभूपतिभिःपरोक्षैः
स्वयंवरंसाधुममंस्तभोज्या॥ पद्मेवनारायणमन्यथासौलभेतकां
तंकथमात्मतुल्यं॥१३॥ परस्परेणस्पृहणीयशोभंनचेदिदंद्वंद्वमयोज
यिष्यत्॥ अस्मिन्द्वयेरूपविधानयत्नःपत्युःप्रजानांवितथोभविष्यत्
॥१४॥ हरतिस्मरौनूनमिमावभूतांराज्ञांसहस्रेषुतथाहिबाला॥ गते

यमात्मप्रतिरूपमेवमनोद्विजन्मानंनरसंज्ञितंनिहतम् ॥ २५ ॥ इत्युदिताः
पौरवधूमुखेभ्यः श्रुत्वैकयाऽऽत्मरमसवांकुमारः ॥ उ॰ ह्रासितंमंगल
सविधाभिः संचलितनः समममहामाद्द ॥ २६ ॥ ततोवतोर्ध्यायुक्तरे
णुकायाः संकामरूपेश्वरदत्तहस्त ॥ वैदर्भनिर्दिष्टमथोवि
वेशनारीमनोसीवचतुष्कमंतः ॥ २७ ॥ महार्हसिंहासनसंस्थि
तोऽसौसरत्नमर्घ्यंमधुमच्चगव्यं ॥ भोजोपनीतंचदुकूलयुग्मं
जग्राहसार्द्धंवनिताकटाक्षैः ॥ २८ ॥ दुकूलवासाः सवधूसकाशं तं
निन्येविनीतैरवरोधरक्षैः ॥ वेलासकाशंस्फुटफेनराजिर्नवैरु
दन्वानिवचंद्रपादैः ॥ कुलकम् ॥ तत्रार्चितोभोजपतेःपुरोधाः

इत्यग्निमारुत्यादिभिरग्निकल्पः ॥ तमेव चाध्यायविवाहसाक्षे
वधूवरौ संगमयांबभूव ॥२०॥ हस्तेन हस्तं परिगृह्य वध्वाः स
राजसूनुः सुतरां बभासे ॥ अनन्तराशोकलताप्रवालं प्राप्ये
व चूतः प्रतिपल्लवेन ॥२१॥ आसीद्धरः कंटकितप्रकोष्ठः स्वि
न्नांगुलिः संववृते कुमारी ॥ तस्मिन्द्वये तत्क्षणमात्मवृत्तिः
समं विभक्तेव मनोभवेन ॥२२॥ तयोरपांगप्रतिसारितानि
क्रियासमापत्तिनिवर्तितानि ॥ ह्रीयंत्रणामानशिरे मनोज्ञा
मन्योन्यलोलानि विलोचनानि ॥२३॥ प्रदक्षिणप्रक्रमणा॰

त्कृशानोरुदर्चिषस्तन्मिथुनं चकासे ॥ मेरोरुपान्तेष्विव वर्त्त
मानमन्योन्यसंसक्तमहस्त्रियामं ॥ २४ ॥ नितंबगुर्वी गुरुणा प्र
युक्ता वधूर्विधातृप्रतिमेन तेन ॥ चकार सा मत्तचकोरनेत्रा ल
ज्जावती लाजविसर्गमग्नौ ॥ २५ ॥ हविःशमीपल्लवलाजगंधिः
पुण्यः कृशानोरुदियाय धूमः ॥ कपोलसंसर्पिशिखः स तस्या
मुहूर्त्तकर्णोत्पलतां प्रपेदे ॥ २६ ॥ तदंजनक्लेदसमाकु
ल्ला२ लाक्षं प्रम्लानबीजांकुरकर्णपूरं ॥ वधूमुखं पाटलगंडले
खमाचारधूमग्रहणाद्बभूव ॥ २७ ॥ तौ स्नातकैर्बंधुमता

च राज्ञा पुरंध्रिभिश्च क्रमशः प्रयुक्तं ॥ कन्याकुमारौ कनकास
नस्थावार्द्राक्षतारोपणमन्वभूताम् ॥ २८ ॥ इति स्वसुर्भोजकुल
प्रदीपः संपाद्य पाणिग्रहणं स राजा ॥ महीपतीनां पृथगर्हणार्थं
समादिदेशाधिकृतानधिश्रीः ॥ २९ ॥ लिङ्गैर्मुदः संवृतविक्रियास्ते
ह्रदाः प्रसन्ना इव गूढनक्राः ॥ वैदर्भमामन्त्र्य ययुस्तदीयां प्रत्यर्प्य
पूजामुपदाछलेन ॥ ३० ॥ स राजलोकः कृतपूर्वसंविदारंभ
सिद्धौ समयोपलभ्यं ॥ आदास्यमानः प्रमदामिषं तदावृत्य पंथा
नमजस्य तस्थौ ॥ ३१ ॥ भर्तापि तावत्क्रथकैशिकानामनुष्ठि

८५

तानेनरजाविवाहः ॥ सत्वानुकूपाहरणेक्रनश्रीः प्रस्थापयदुरा
यमन्वगाच्च=३२॥ निस्वविल्लोकीप्रथिनेनस्राईमजेनमार्गेवस
नोरुधित्वा ॥ नस्मादेपावर्नेनकुंडिनेप्राः पर्वान्यायेसोमं३वोमस्मेः
॥३३॥ प्रमन्मावः प्रागीपिकोप्तालेंदुप्रत्येक्रमोनस्तनयावमूव॥ग्रु
ल्लप नोरुपांज्वलायिरेसमेनास्त्रीरलेत्नामेननदात्मजस्व॥३४॥नगुह
देतंपयिमोजकन्यांरसेधजन्यागएः सं६सः॥ वलिप्रदिशांशि
यमादहदानवैविक्रमंपाद्यमिवेदुप्रानुः॥३५॥नस्याः सरहत्नापी
मनलूपोयमारिपुपवेजेसचिवंकुमारः॥ प्रत्ययाविदित्वाश्चिववा
रिनोनांमागोरणीप्राणंदुगैनरंगः॥३६॥वतिः वदानिरस्ययिने

र श्वेश्रं त्तुरंगमादींतु रगाधिपं पूर्वं ॥ वंनागराजस्याभ्यपतन्नजस्यंतु
१० ल्पप्रतिमंहिमवन्मुखं कुटुं ॥३७॥ नदत्स्तूर्यं स्ववि म्याब्धगाचानो
धारयंतिम्रकुलोपदेश्मनं ॥ वामणदरेरंचपरस्पार स्पनामोजि
नंचापमृनः श्रवांसः ॥३८॥ स्त्ताश्वद्रुमकुटीतरंगैस्तुन्यमे
हंतनिघाङ्गतोहैः ॥ श्रानलर्तैर्वाणनिकंतनकैर्हुंकारगर्भैर
विनिःस्त्रिनेत्रभिः ॥३९॥ तस्यापितः संयतिरेणुभ्रः सांद्रीकृतैः
स्पंदनवृंददचक्रैः विसारितःकुंजरकर्णतालैरं नेमे एलोप
हतोधं मूर्धि ॥४०॥ मस्यध्वजांगाद्युवशाकिरीटीसविःप्र

वद्धधूलिजिनीरजोभिः। वेमुः पिवेन्नः परमार्थमन्त्याः पर्यविला
नीवं वोढकानि ॥४१॥ रथ्योरथांगध्वनिनादिजन्मवेविलोलहं
टाक्षणेनेन नागः ॥ लमर्तृन्नमग्नदृलं छमूवसार्दुरसास्त जरः
वनावरोधः ॥४२॥ ग्राहगणनेलोचनमार्गमाजौरजोधका
रस्यविजेभिनस्य ॥ प्राहदत्तनाश्वयुधि पदीरजन्मावाल्लारुलौ
मृदुपिरप्रवाहः ॥४३॥ संक्षिप्तमूलः ततजेनेर एलेलक्षी
परिक्षान्त्यवनावमृनः ॥ शृंगारशोवस्यहुताशनस्यपुर्वोस्य
नोघूमं इवाव भासे ॥ ४४॥ प्रहारमूर्छांपगमेरयस्या

९१

न यत्तनुकालस्यापि विवर्जिताश्चानु ॥ यैः स्नापितांल्लपितनरवर्विकेनं

स्तानैव सामर्थितया निजर्ब्धुः ॥ ४५ ॥ अथ द्वैमार्गे परवारणलूनाः

धत्मर्मनोहलवतां एषबन्धः ॥ संप्राप्नुरैगात्रहन्या स्वर्गीर्द्वमौ वामनरु

लैः कलिभिः प्रारव्यान ॥ ४६ ॥ अप्रायोधणानां गजसत्रिपाने

स्थिरांसि चक्रैः लिपिमैः तुरग्रैः हतान्यपि रूपेन नवागत्कौ

टिव्यास्त्रकेषु निर्विरेणपद्मैः ॥ ४७ ॥ पर्वैर्महत्तीनजघा

न भूयः प्रतिप्रहाणान्तमस्त्वमादौ ॥ तुरंगमस्कंधनिष

ण्णदेहं प्रत्याश्वसंतं रिपुमाचकाप्त ॥ ४८ ॥ ततुत्यजांवमभ

[illegible]

१२ नादमूर्त्तौ नाहविवस्तूनीरश्चिनीचौकोविन॥ व्यग्रौ गदामायनसं
प्रहारौ भगनायुधौ गाढविमर्दनिह्रौ॥ षं॥ वरसूरेण दानयोः
प्रहर्त्रौ रक्तौ नवापौः समकोलमेव॥ अमर्षी भावयिकृपोश्रि
दामौ दैकापक्षर प्राश्चिनयो विवादः॥ ५४॥ व्यहौनुमौ नाविनरेत
तैन्यं भंगं जयं चापतुरं म्यवस्यं॥ पक्ष्मानुरौ मारुतयोः प्रहरौ
पर्यायहत्तौ वमहालोलोकी॥ ५५॥ रथौनिबंगौककचौधतु
कौदप्रसतजन्यकमेकवीरः॥ विलोतयामासमहावराहं
कल्पनयो रुत्तमिवाविंभः॥ ५६॥ संदर्शितौ ऋणमुखेन

तक्रो
२६

वामं व्यापारयन्देहस्तम्मलद्ध्वनानाःप्राकरीकर्णाद्दस्य यो तु मौवीवः
वाणं न्तबुवैरिपुट्ठान ॥५७॥ मतोछहस्तोधरल्लोहितैलैर्मकोठ्ठी
वामकुटीर्वहड्डिः ॥ नत्वारगोमहल्लनिकेतनकहैहुवारगभौरिव
नोन्निरोभिः ॥५८॥ सवैर्वल्लागैर्भिरदप्रधानैः सर्वौतुधैः कटंको
धेर्दिभिश्च ॥ सर्वप्रयत्नेन न च भूमिर्यां विसृकाफेन विवस्व
नैव ॥६०॥ त्रिपंवसास्मामप्रथोत्रियाङ्गैः प्रातुक्ताराजस्वविपराजत
तुः ॥ गांधर्वमस्ंकुत्तमाञ्जकांतः प्रस्नापनस्वग्रमिर्वेग्निलोल्लः ख
॥६१॥ नतो धनुकर्षणामस्दहस्तमेकांसपर्येस्तत्रिरस्वजाले ॥
लोत्वसिम्नरद्रुतुर्भिपिसर्वएवः ५९ । तातिवजन्त्र थियरवोधजागरमात्रेलव मृष्वलद्ध्वा ॥ नोत्तरमत्रोदिनपूर्वभा
गः क्रि ४

नमोंऽष्टिपीठानरसैपमेहेविधेष्ट्यर्दयमौजेलजंभुमारः।नितनंत्वह्लाजीनेतं किवीरः पिवन्यश्री

नश्यौ ध्वजसंलमनिष कद्देहं द्विहुविधेयंनरदेवसेतन्वे॥६३॥संख हृ निमिवाव माहे॥६३॥२

९३ स्वनाभिजातयानिर्वनालंशमप्रांतुदहरुःस्वयोधाः॥निर्मोलि

ज्ञानामिवंकजानांमप्येमुरंनेप्रतिमाप्राप्राके॥६४॥सश्री

गणैर्लेनप्रिलोमुखप्रेनिनिलेपिनाक्रिन्ववुपार्थिवानां॥यश्रो हृतं

संयतिनाहवेननजीविनंवःकृपयेतिवस्मितः॥६५॥सचापिकोटीति

द्विनैकगाहुःप्रिरहनिवकूषणाभिसमीलितः॥ललाटवज्ञप्रमवा

तिविंदुमौलीनांप्रियामेत्यवचौवमाषे॥६६॥दुनःपरानेमकाहायिश्र

स्वानेवेदमंवपुर्यानेमिनामयामि॥एवंविधेनोद्भवचेष्टितेनतन्व ५२

शिव

प्रार्थ्यनेहस्तगतानामसैमिः ॥६७॥ तस्याः प्रतिकृतिंमवाप्य बादानस्यद्यो
विमुक्तेमुखविभावभासे ॥ निस्काम्तवाव्याधगमात्स्त्रसत्वः ॥ प्रसाद
मान्मोयंमिवान्सरश्रीः ॥६८॥ हृद्योपि साद्वि विजितानेसादाद्याभिः
सखीनांप्रियमस्यनेदत् ॥ स्थलीनवांमहूघनान्दृह्लामहृकेकाभि
रिवाम्बवृदे ॥६९॥ इतिश्रीरसिमवामंपादमाधवेतान्तेद्वदश
दनवयांना मवष्ठ्वादयेतः ॥ रथनुरगैजोभिलस्यंतूतालकांतो २३
समरविजयलक्ष्मीसैवसृष्टोवभूव ॥७०॥ प्रथमवरिगतार्थीसं
तुःसविवृत्तेः ॥ विजयिन मामनयोरप्लावज्ञातायासमेतं ॥७१॥

तदुपहितकुटुंबः शांतिमार्गोत्सुकोभून्न हि सति कुलधुर्ये सू-
र्यवंश्या गृहाय ॥ ७१ ॥ इति श्री रघुवंशे महाकाव्ये कालिदासकृतौ
अजपरिणयवनपिनृसमागनो नाम सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥ अथ तस्य
विवाहकौतुकं ललितं बिभ्रत एव पार्थिवः ॥ वसुधामपि हस्त-
गामिनीमकरोदिंदुमतीमिवापरां ॥ १ ॥ दुरितैरपि कर्तुमात्मसात्प्रय-
तंते नृपसूनवो हि यत् ॥ तदुपस्थितमग्रहीदजः पितुराज्ञेति नभो-
गतृष्णया ॥ २ ॥ अनुभूय वसिष्ठसंभृतैः सलिलैस्तेन
सहाभिषेचनं ॥ विशदोछ्वसितेन मेदिनी कथयामास कृतार्थ-
तामिव ॥ ३ ॥ स बभूव दुरासदोरिभिर्गुरुणाथर्वविदा कृतक्रि-

यं ॥ पवनाग्निसमागमो ह्ययं सहितं ब्रह्म यदस्त्रतेजसा ॥ ४ ॥ र
घुमेव निवृत्तयौवनं तममन्यन्त नरेश्वरं प्रजाः ॥ स हि स्वन
केवलोऽस्मि यं प्रतिपेदे सकलान्गुणान्नयि ॥ ५ ॥ अधिकं शु
शुभे शुभंयुना द्वितयेन द्वयमेव संगतं ॥ पदमृद्धमजेन पैतृकं
विनयेनास्य नवं च यौवनं ॥ ६ ॥ सदयं बुभुजे महाभुजः
सहसोद्वेगमियं व्रजेदिति ॥ अचिरोपनतां स मेदिनीं नवपा
णिगृहीतां वधूमिव ॥ ७ ॥ अहमेव मतो महीपतेरिति सर्वः प्रकृ
तिष्वचिन्तयत् ॥ उदधेरिव निम्नगाशतेष्वभवन्नस्य

विमानना क्रवित ॥८॥ नत्वंवे विनमृ यसास्तृः पवमानः प
९५ थिवीरहानिव ॥ पुरस्कृतमधामस्क्रमोनमवामासन्पान
नंनरान् ॥९॥ अथवीन्ह्यरवुःप्रतिहितंप्रकृतिष्वान्मजैवत" धान्यइ
या ॥ विवयेषुविनाप्रायम्भिंषुत्रिदिवस्थेष्वपिनिस्पृहोमवे
त् ॥१०॥ गुलवन्नुनरोपिनस्त्रियः परित्यागेरदिताप्रवंप्राजाः
॥ पदवीनरल्कवाहस्ताप्रयानासंपमिनांप्रयेदिर ॥११॥ न
मरत्पवसमाश्रयोन्नृकेशिरसावहन्नलोभिनासुनः ॥ पितां
प्रतिज्ञयत्यपादयोरपितरिन्यागमप्रासम्चतान्मनः ॥१२॥ रघु

ष्णुमुखैस्यनस्यनन्कनवानोमितमात्मजश्रियः॥ ननुसमध्येइव
त्वचेपुनः प्रतिपेदेव्यपवर्जितांश्रियम्॥ २३॥ सकिलाश्रम
मंत्यमाश्रितोनिवसन्नावसथेपुराद्बहिः॥ समुपास्यत
पुत्रभोग्ययास्नुषयेवाविकृतेंद्रियाःश्रिया॥ २४॥ प्रशमस्थि
तपूर्वपार्थिवंकुलमभ्युद्यतनूतनेश्वरं॥ नभसानिभृतें
दुनातुलामुदितार्केणसमारुरोहतत्॥ २५॥ यतिपार्थिवलिं
गधारिणौददृशातेरघुराघवौजनैः॥ अपवर्गमहोदयार्थ
योर्भुवमंशाविवधर्मयोर्गतौ॥ २६॥ अजिताधिगमायमंत्रिभिः

५६

मिर्थुयुजे नीतिविस्मादेजः ॥ अनयाच्चिवदेयत्नस्थापरेहुए
मैसमयायायोगिभिः ॥ ५७ ॥ नपतिप्रकृतिरीवदितुंव्यवहाह
सनमादेयुग ॥ परिचेतुमुवांसु धार गां कुश्राल्तंप्रवया
सुविहरं ॥ ५८ ॥ अनयमभुश्रान्निसंपदावश्रमेकोन्नुणनी
ननेतनान् ॥ अपरः प्रणिधानयोग्ययामहतः पंचश्रीरिगो
चरान् ॥ ५९ ॥ नयचतुरजौदिहृत्तयावदं धुस्यनसानउले
॥ ६० ॥ दंयसरोपयन्मनः परमज्योतिरवीवितुं रुरुः अकरोदवि
रेश्वरः स्थिरोऽस्थिवदारंमकल्लानिमसमान् ॥ इतनादहनेसुके

र्मणां वह्नेर्ध्यानमयेन वह्निना ॥२१॥ एवमवस्थस्फुरत्वानुगुणान
जः खड्गप्रयुक्तेन समीस्यतनफले ॥ रवुरध्यागमफुणत्वयंह्रुनिष्ठ
समलोष्टकाञ्चनः ॥२२॥ ननवः प्रभुतफलोदयाश्लिरकर्मा
विरतमकर्मणा= नवयोगविधेन चेतरस्थिरधीरोपरमा
र्थदर्शनात् ॥२३॥ इतिश्रीतुकुचैप्रतिषिद्धप्रसारधुजागतमो द्वियेषुचप
प्रसतावुदयापवर्गयोरुभयासिद्धिरूमावधावतः ॥२४॥ अ
थकाञ्चिदजव्यपेतयागमयिर्वश्रामदर्शनः सामा ॥ नस
सः परमापदव्यापंपुरूषायोगसमापिनारवुः ॥२५॥ श्रुते

९७ देहविवर्तजैनः पितृभिर्वरमस्तु लिविस्वजातवः ॥ वितना-
६५ नस्तमंगुलिघस्ताकरतुमंनलंयाषिविप्रातकेनोः ॥२६॥ प्रक-
तेच्वनदोर्दंदैरिकं पितृमत्कर्यपितृकार्यकलाविन ॥ नीति
नेनपथ्यानतुन्यजस्तनयावर्जितनायिंडकांदिशः ॥२७॥ सप
तर्पेगतेरसौचनांयितृरूपस्वदर्थेवैदिभिः ॥ सामितौथिरउ
धिज्यकार्मुकैः कृतवानप्रतिप्रासनंजगत् ॥२८॥ दितिनिरिं
डमनीचमानिनीयतिमाप्राहनमग्रपोरुषं ॥ प्रथमा

वद्गुरत्नस्तुरामदुदपनावीरमजीजनन्सुतं ॥२९॥ दशारस्मिश्शानो
पमदुत्तिंयसमादित्तुदशास्वयिसुतं ॥ दशार्हवीरथेयमाख्य
पादशाकेनारिगुहे विदुबुधाः ॥३०॥ ऋषिदेवगणस्वधामुजं
गच्छन्तुनयोंप्रसवैः सपार्थिवः ॥ अनृणत्वमुपेयिवान्चमोपरिघेमु
करयोसमदीपिति ॥३१॥ वलमार्गमयोपशांतयेविदुपांसन्न
येवदन्सुतं ॥ वसुतस्यविमोनकेवलंगुणवन्नापियपरप्रयोजन
ना ॥३२॥ सकदाचिदवेतिनप्रजः सहदेव्याविजनस्तरसुप्रजाः
नगमोपवनेसचोमसगोमहूनां पालिपेनेवनंदने ॥३३॥ अथ

तो ऽधसि दर्दिलोमहर्षैः श्रितगोकर्णनिकेतमीश्वरं ॥ उपवीणयितुं य
९४ यौ रवेरुदयावृत्तिपथेन नारदः ॥ ३४ ॥ कुसुमैर्ग्रथनाम पार्थिवैः स्रजमा
नोद्यमिषैर्निवेशितो ॥ अहरत्किल तस्य वेगवाननधिवासस्पृहयेव मा
रुतः ॥ ३५ ॥ भ्रमरैः कुसुमानुसारिभिर्विनिकीर्णा परिवादिनी मुनेः ॥
ददृशेऽपवनाय लेपजं स्वजनाश्रुवाष्पमिवांजनाविलं ॥ ३६ ॥ अभिभूय
विभूतिमार्तवीं मधुगंधातिशयेन वीरुधां ॥ नृपतेरमरस्रगाप सा
दयितोरस्थलकोटिसुस्थितिं ॥ ३७ ॥ क्षणमात्रसखीं सुजातयोः स्त
नयोस्तामवलोक्य विह्वला ॥ पुनरप्रतिबोधलब्धये निमिमीलद्दिमीर
नियाल्लसहुंदरी ॥ ३८ ॥ वपुषा करणोज्झितेन सा न्नृपतंती पतिम

९८
श्रीव

यथानयत्॥ननुतैलनिषेकबिंदुनासहदीपार्चिरुपैतिमेदि-
नीं॥३९॥सममेवनराधिपेनसागुरुसंमोहविलुप्तचेतनाग्रग
मत्सहतैलबिंदुनानवदीपार्चिरिवदिनेस्तलम्॥४०॥उ
भयोरपिपार्श्ववर्त्तिनांतुमुलेनार्त्तरवैजिता॥विहगाःकम ल॥४
लाकराश्रयासमदुःखाइवतत्रचुक्रुशुः॥४१॥नृपतेर्व्य
जनादिभिःस्तमोनुनुदेसातुतथैवसंस्थिता॥प्रतिकार
विधानमायुषःसतिशेषेहिफलायकल्पते॥४२प्रति ल्पर
योजयितव्यवल्लकीसमवस्थामथसत्वविप्लवान्॥

११ सनिनायनित्तांनवस्तलंयविग्रहोविनमंकमंनाः॥ ४३॥
विललापसवाष्पगद्गदंसहजामप्यपहायधीरतां॥ अ
भिनसमयोमार्द्दवंभजतेकैवकथाशरीरिणां॥ ४४॥ कु
सुमान्यपिगात्रसंगमात्प्रभवंत्यायुरपोहितुंयदि॥
नभविष्यतिहंतसाधनंकिमिवान्यत्प्रहरिष्यतोविधेः॥
४५॥ अथवामृदुवस्तुहिंसितुंमृदुनैवारभतेप्रजा
न्तकः॥ हिमसेकविपन्निरत्रमेनलिनीपूर्वनिदर्श
नंगता॥ ४६॥ अथवासुरमाल्यरूपभागपिनिर्मितः

६००

एवकर्मणा॥ यदनेनकर्णीयानिनःदयितानानहिदयापात्र
पालना॥४७॥ स्वामियेयदिजाविनापदाहृदेयाकिंनाननहंति निहि२
नो॥ विषमप्यमृतंभवेत्कचित्अमृतंवाविषमीष्वरे
च्छया॥४८॥ कृतवत्यसिनापधीरणामपराद्धोपियदा
चिरंमयि॥ कथमेकपदेनिरागसंजनमाभाष्यमिमंनम
न्यसे॥४९॥ ध्रुवमस्मिसठःशुचिस्मितेविदितःकैतववत्
सलस्तव॥ परलोकमसन्निवृत्तयेयदनापृच्छयगता
सिमामितः॥५०॥ दयितांयदितावदन्वगाद्विनिवर्ततां

100 स्व२

किमिदेनयाविना॥ तद्दतांदुर्जीवितंमयप्रवलामात्मकृ
तानुवेदनां॥५१॥ सुरतश्रमसंभृतोमुखेध्रियतेस्वेदलवो
द्गमोपिते॥ थचास्तमितात्वमात्मनाधिगिमांदेहभृताम
सारतां॥५२॥ मनसापिनविप्रियंमयाकृतपूर्वंतववकिंज
हासिमांननुशब्दपतिःक्षितेरहंत्वयिमेभावविवंध नि
नारतिः॥५३॥ कुसुमोत्खचितान्वलीभृतश्चलयन्भृंग
रुचस्तवालकान्॥ करभोरुकरोतिमारुतःत्वदुपा
वर्तनशंकिमेमनः॥५४॥ तदपोहितुमर्हसिप्रिये

१००

शशिनं पुनरेति शर्वरीदयिता द्वंद्वचरं पतत्रिणं॥ इति तौ विरहान्तरक्षमौ कथमत्यन्तगता न मां दहे॥५४॥

प्रतिबोधेन विषादमाशु मे॥ ज्वलितेन गुहागतं तमस्तुहिना
द्रेरिव नक्तमोषधिः॥५५॥ इदमुछ्वसितालकं मुखं नववि
श्रान्तकथं दुनोति मां॥ निशि सुप्तमिवैकपंकजं विरतां॥५६॥ न
वपल्लवसंस्तरेपि ते मृदुदूयेत यदंगमर्पितं॥ तदिदं विष
हिष्यते कथं वद वामोरु चिताधिरोहणं॥५७॥ इयम
प्रतिबोधशायिनीं रसना त्वां प्रथमा रहःसखी॥ गतिवि
भ्रमसादनीरवा न शुचा नानुमृतेव लक्ष्यते॥५८॥ कल
मन्यभृतासु भाषितं कलहंसीषु गतं मदालसं॥ पृष

नाभ्यन्तरषट्पदस्वनं

10

नोष्युविलोलमीक्षितं पवनो धूनतु नाशुभिम्भमः ।।९०।।
त्रिदिवोत्सुकयाप्यवेक्षमाणा निहिताः सत्यममी गुणास्त्व
या ।। विरहेनवमेगुरुव्यथे हृदयं न त्वविलंनुतमाः
।।९१।। युग्मं ।। मिथुनं परिकल्पितं त्वया सहकारः फ
लिनी च नन्विमौ ।। अविधाय विवाहसत्क्रि यामनयोर्ग
म्यत इत्यसांप्रतं ।।९२।। कुसुमं कृतदोहदस्त्वया यद
कोयमुदीरयिष्यति ।। अलकामरणं कथं नु तत्

शिव १०२

वनेनैर्घृण्यमितिवापवाल्यतां ॥६३॥ स्मरन्नेवमसश्राद्ध नूपुरं चरणा
नुग्रहमसन्त्यदुर्लभं ऽस्मत्सुनाकुसुममाश्रुवर्षिणा त्वमश्रोकेन
सुगाविश्रोाम्यने ॥६४॥ नवविस्रस्तितानुकारिभिर्वकुलैरट
ईविनांसमंमया ॥ अस्समाप्यविलासमेष लोकि किमिदं कि
नरकेहितस्यन्ते ॥६५॥ समदुःखसुखः सरवीजनः प्रति
चंद्रमिमोयमात्मजः ॥ अहमेकरसस्तथापिनेऽयवसा
यमतियत्तिनिहरः ॥६६॥ धृतिरात्मिमनारतिश्रुताविरं
गेयमत्रनुर्निरत्सवः ॥ प्रनमामरणप्रयोजनं परिशून्यं श्र

ध

यन्नीमैवमे ॥ ६७ ॥ गृहिणिसचिवःसखीमिथःप्रियशिष्याल

102 ललितेकलाविधौ=करुणाविमुखेनमृत्युनाहरतात्वंवद

किंनमेगतं ॥ ६८ ॥ मदिरादिमदाननापितंमधुपीत्वार

सवत्कथंनुमे ॥ अनुपास्यसिवाष्पदूषितंपरलोकोपनतंजलांज

लिं=॥ ६९ ॥ विभवेपिसतित्वयाविनासुखमेतावदजस्यगस्य

त तां ॥ अहृस्यविलोभनान्तरैर्ममसर्वेविषयास्त्वदाश्रिताः ॥ ७० ॥

विलपन्नितिकोशलाधिपःकरुणार्थग्रथितंप्रियांप्रति ॥

अकरोत्पृथिवीमहानपिस्रुतसाखारसवाष्पडंदिनात ॥

॥३१॥ अथ नस्य कथंचिद् विवेकतः स्वजनस्तामयनीयसुंदरी ॥ वि
सस्सर्जे नदन्नमंजनामनत्वायागुरुचंदनाघर्षैः ॥ ३२ ॥ स
महामनुसंस्थितः शुचाद्विनिपः स्तन्निनवाच्यदर्शनात्
न चकारदशाशिरमतिनिसासहदेव्यानतुजीविनाशयात्
॥ ३३ ॥ अथ तेन दशाहतः परेगुणशोषामुपवाह्यगेहिनी
॥ विदुषा विधयो महर्द्धयः पुरएवोपवने वितेनिरे ॥ ३४ ॥
सा विवेश पुरीं नयाविना तत्त्वणदापाय शशांकदर्शनः ॥

103

परिवाहस्मिवावलोकयनूस्वप्नुवः यौर वयमुस्वाप्नुः
नमवेव्यमस्वायशीदिनः प्रशिाणयानाफ्रूरणश्रमाशि
नः॥ अमिवंशिणमोक्ष्वरंविष्णमितिशिक्ष्योणकिल्लान्व
बोधयनु॥७६॥ असमाम्नविधिर्येनोम्नुनिस्त्ववविद्वान
पिनायकारणं॥ नमवनमुपस्थितः स्वयंप्रकृतौस्याप
यितुंकृतस्थितं॥७७॥ मयिनस्मसुर्वैनिष्कु ८ संदेशापत्त
हासरस्वनोष्ठुणुविश्रुतसत्वसारनांहृदिचैनानु

वधानुमर्हसि ॥ ७८ ॥ त्रिभुवनमिसस्साङ्कः धन्वनं सस्तनीतं चम
त्वमाविच ॥ सहि निःप्रथितेन वस्तुषापितनयं त्वा न मयेनय
१५३ कृतिः ॥ ७९ ॥ वस्तः किलडुरंतवल्लणविंदोः परिशंकितः
पुरा = ॥ प्रजिह्वायसमाधि भेदिनो हरिर सो हरिण्महुरा
गनं ॥ ८० ॥ सनयः प्रतिबंधमनुनाप्रमुखाविकेचाहवि
ध्वमं ॥ अशापदुयमातुषीतिनां समवेलाप्रतयामिण
भुनिः ॥ ८१ ॥ भगवन्यस्त्वानयं जनः प्रतिकूलाचरितं त्वम

104

स्वमे॥ इति चोपनतां दिनिखण्डं कृवानासुरगुप्तादर्शीनात्॥ ८२

कथं कैशिकवंशास्ते भगवानवमृत्वामहिषीरायमा॥ उपलभ्य वि

वनीहि वसुनं विवशासायनिवृत्तिकारमां॥ ८३॥ तदपायविं

तयाविपदुत्यानिमतासुपास्थिता॥ वसुधेयमवेद्यतां ब

स यावसुत्याहि न्वया: कलत्रिणः॥ ८४॥ उदयेयदवाच्यासु

कृतासुनमाविः कृतमात्मनः स्वया॥ समुपस्थितेज

दे पुनरक्षीवतया प्रकाश्यतां॥ ८५॥ हृदन्तांकृतेएवं

स्तापुनर्भवतानानुगन्तापि लभ्यते ॥ परलोकयुषां स्वक
र्मभिर्गतयोभिन्नपथा हि देहिनो ॥ ८६ ॥ अपशोकमनाः
कुटुंबि[illegible]नीमनुगृह्णीष्व निवापदत्ति
भिः ॥ स्वजनाश्रु किलातिसंततं दहति प्रेतमिति प्रचक्षते
॥ ८७ ॥ मरणं प्रकृतिः शरीरिणां विकृतिर्जीवितमुच्यते
बुधैः ॥ क्षणमप्यवतिष्ठते श्वसन्यदि जंतुर्ननु लाभ
वानसौ ॥ ८८ ॥ अवगच्छति मूढचेतनः प्रियनाशं हृदि

105 समर्थितं ॥ स्थिरधीस्तुतदेवमन्यते कुशलत्वहारनस्त॰
मुक्षतं ॥ ८९ ॥ स्वशरीरयात्रीतिस्त्रामवधिकृतं संयोगविप
र्ययं यदा ॥ विरहकमिन्वानुन्नापये न्पवाह्येर्विष
यैविपश्चितं ॥ ९० ॥ न्पपयगजनवह्योचोपसंवाप्त
नामुन्नमगं नमर्हेस्ति ॥ द्रुमसाजुमनां किमत्नरं यदि
योहितयोपितेच त्ना: ॥ ९१ ॥ स्तनथोनिविनेनुरूदार

मतेः प्रतियानमिवान्तकमस्य गुरोः ॥ तेनाश्वीयपरिगामिनीः समा
कथंचिद्विहालत्वादयि न थमूनितेव हतो ॥ ९२ ॥ सादध्यप्रति
कृतिदर्शनैः प्रियायाः स्वप्नेपुद्वाणाकसमागमोत्सवै-
श्च ॥ ९३ ॥ तस्य प्रमहाहृदयं किल शोकशंकुः सत्त्वप्ररोह
इव सौधतलं विभेद ॥ प्रणान्न हन्तु मयि नेमिषजाम सा-
ग ध्यं लाभं प्रियातुमनन्त्वरयासमेने ॥ ९४ ॥ सम्यग्विनीय
मथवर्मेहरं माकुंमोदिस्पर्शपरत्वणाविधोविधिवत्प्रना-

नो॥ रोगोपसृष्टतनुदुर्वसतिंमुमुक्षुः प्रायोपवेशनमतिर्नृ
106 पतिर्बभूव॥९४॥ तीर्थेतोयव्यतिकरभवजह्नुकन्यासरय्वो
र्देहत्यागादमरगणनालेख्यमासाद्यसद्यः॥ पूर्वाकाराधिक
तररुचासंगतःकांतयासौलीलागारेष्वरमतपुनर्नंदना
भ्यंतरेषु॥९५॥ इति श्रीरघुवंशे महाकाव्ये कालिदासकृ
तौ अजदेहत्यागोनाम अष्टमःसर्गः॥८॥ पितुरनंतरमुत्तरको
शलान्समधिगम्यसमाधिजितेंद्रियः॥ दशरथःप्रशशा

समहारयोयमवतांमवतांचक्षुरिस्थितः ॥१॥ अधिगतंविधि
वद्यदपालयाम्नकृतिमंडलमासकुलोचितं ॥ अभवदस्य
ततोगुणवत्तरंसनगरंनघकरौजसः ॥२॥ उभयमेववदं
तिमनीषिणः समयवर्षितयाकृतः रसंगं ॥ बलिनिषू
दनमर्थपतिंचतंश्रमनुदंमनुदंडधराम्वयं ॥३॥ जनप
देनगदः पदंमादधावभिमवः कुतएवसपत्नजः ॥ क्षिति
रमृत्स्फलवत्यजनंदनेसमरनेजुषिपार्थिवे ॥४॥ दशदि

मतो

107

गेन जिनार्हद्गुणाय यथाश्रियमपुष्पादजेनेननः परम् ॥ नमयि
गम्यंतथैवपुनर्वमौनेन नमहीनवणक्रमं ॥ ५ ॥ तमनतयावत्
मुखाग्निविसर्जनैर्नियमनादप्रानांचवनरोधिपः ॥ अनुयथो
यमपुत्यजनेश्वरौसवरुणाग्नमरसंचा ॥ ६ ॥ नमृगयामि
न रतिर्नेडुरोदरं चैश्याश्रीप्रतिमाभरणं मधु ॥ नमुदयायन
वानवयोवनंषियन मानमपाहरन् ॥ ७ ॥ नकुपणप्रम
वत्यापिवामवेनाविनयापरिहासकथामपि ॥ नचमयन्त

जनेषु पितेनवागयुरूणापरूणाह्नरमीरिता ॥ ८ ॥ उदयमस्तमयं च लम

र घूद्वहादुभयमानशिरेवसुधाधिपाः ॥ सहिनिदेशमले

घयतामभूत्सुहृदयोहृदयः प्रतिगर्ज्जितां ॥ ९ ॥ अजयदेक

रथेनसमेदिनीमुदधिनेमिमधिज्यशरासनः ॥ जयमघो

षयदस्यहिकेवलंगजवतीजवतीव्रहयाचमूः ॥ १० ॥ जघ

दिषयीकृतमे ननिमेकरथेनवरूथिनाजितवतः किलतस्यधनुर्भृतः ॥

कुलानवविनाम विलयोविषेष विजयदुन्दुभितांययुरर्णवाघनरवानरवाहनसंपदः ॥ ११ ॥ स्कु

कान स रिपुदारगणान ... ॥ १ ॥

सवनि २

रित कोटिसहस्रमरीचिनास्समचिनौक्तेलिश्रोनहरिर्यैश्रः

संघतुषायुधिसायकवर्षिणास्वनवनामरसाननः ॥२४॥

108 समितपद्मावलः श्रितकोटिनाशीषरिणांकुलिश्रोनपुरं

हरः ॥ तश्चारखहिम्रुचाघतुषाहिषांस्वनवतानवतामरसा

ननः ॥२५॥ चरणयोर्नखरागसमृद्धिभिर्मुकुटरत्नमरीचि

भिः रस्पृशन् ॥ नृपतयः श्रितश्रीमरुतो यथासततमरविंत

मरविंडितपौरुषांश्च ॥ निववृते समहार्णवरोधसः सचि

वकारितवालमुनोजलीनं ॥ समतुकंप्यमसपत्नपरिग्रहा
नलकामिवतांपुरीं ॥ २६ ॥ उपगतोपिचमंडलनाभितांन्य नुदिता
सितातपवारणः ॥ श्रियमवेक्ष्यसरंध्रचलामभूदनल
सोमसमद्युतिः ॥ २७ ॥ क्रतुषुतेनविसर्जितमौलिनाभुज
समाहृतदिग्वसुनाकृताः ॥ कनकयूपसमुच्छ्रयशोभिनोवितम
सातमसासरयूतटाः ॥ २८ ॥ अजिनदंडभृतंकुशमेख
लांयतगिरं मृगशृंगपरिग्रहां ॥ अधिवसंस्तनुमध्वरदी
त

१०१

द्विनामंमसंभासंयदीश्वरः ॥१९॥ अवमृश्यप्रयतोनियतेन्द्रि
यः सुरसमाजसमाक्रमणोचितः ॥ नमयतिस्मसकेवल
मुन्नतंवनमुचैनमुचैरयोपिरः ॥२०॥ तमपहायककु
त्स्थकुलोद्भवंपुरुषमात्मभवंचपतिव्रता ॥ नृपतिमन्य
मसेवतदेवतासकमलाकमलाघवमर्थिषु ॥२२॥ सं कि॰
लसंयुगमूर्ध्नि सहायतांमघवतःप्रतिपद्यमहारथः ॥ स्व
भुजवीर्यमगापयदुच्छ्रितंसुरवधूरवधूतभयाः शरैः ॥२३॥

रघुव

धनुर्भृता ॥ दिनकराभिमुखा रणरेणवो रुरुधिरे रुधिरेण सुरद्विषां ॥२३॥ तमलभन्त पतिं पतिदेवताः शिखरिणामिव टनरा

असकृदेकरथेन तरस्विना हरिहयाग्रसरेण मिव सागरमाप

केकय गाः ॥ मगधकोशलयशासिनो दुहितरो विनमार्गणं ॥२४॥ न्तरोहि

प्रियतमाभिरसौ तिसृभिर्बभौ तिसृभिरेव भुवं सह शक्तिभिः

रिहयो उपगतो विनिनीषुरिव प्रजा हरिहयोऽनुगविचक्षणः ॥२५॥ अ

थ समावव्रते कुसुमैर्नवैस्तमिव सेवितुमेकनराधिपं ॥ यम

कुबेरजलेश्वरवज्रिणां समधुरं मधुरंचितविक्रमं ॥२६॥ जि

गमिषुर्धनदाध्युषितां दिशं रथयुजा परिवर्तितवाहनः ॥ प

110

न्मुखानिरविर्हिमनिगद्दैविमलयन्मयंनगमत्यजन्॥ २७॥
हिमाविवर्णीतवंदनपल्लवंविरहयन्मलयादिमुदक्षुखः
विहगयोः कृपयेवप्रानैर्ययोरविरहविरहधुवमेदयोः
॥ २८॥ कुसुमजन्मततोनवपल्लवंतदनुषट्पदकोकिल
कूजितं इतियथाक्रममाविरभून्मधुईमवतीमवती नसर्पोमृत=२
यैवनस्थलो॥ २९॥ व्रणगुरुप्रमदाधरदुःसहंजवन

राम
१२१

निषधवाक्यालंकारजित्नामानु नयेत्खलु २ अलंचमूषणे प्राक्तो पर्याप्ति विनिवारणेइ निवेज यंगीर

निर्विषयीकृतमेखलं ॥ नखलु तावदशेषमपोहितुं रविविरलं

विरलंकृतवान्हिमं ॥ ३८ ॥ परभृतामदनन्ननवेत्तसोऽप्रिय

सखील्लकुवागिवयोषितां ॥ एतमानकरोत्कलहान्तरेम

दुरवादुरवापसमागमान् ॥ ३९ ॥ अभिनयान्परिचेतुमिवो

द्यतामलयमारुतकंपितं ॥ पल्लवा ॥ अमदयन्सहकार

लतामनः सकलिकाकलिकामजितामपि ॥ ३२ ॥ नयग

णोपचितामिवभूपतेः सदुपकारफलंश्रियमर्थिनः ॥

कलिकाकलहे श्यरे कालि रं न्यमुगे गुप्तीतिविश्व:२

अभियद्गुःसरसोंमधुरंसमृतांकमालिनीमलिनीरयन्तविणः
॥३३॥ ऋतुमधेमेवनकेवलमार्त्तवेनवमशोकतरोःस्मरदी
पनं=।किशालयप्रसवोपिविलासिनांमदयितादयिताश्र
वणार्पितः॥३४॥ विरचितामधुनोपवनश्रियामभिनवाइ
वपत्रविशेषकाः॥मधुलिहांमधुदानविशारदाःकुरव
कारवकारणतांययुः॥३५॥ दशनचंद्रिकयाव्यवभासितं
हसितमासवगंधिमधोरिव॥तिलकमुष्यमसेव्यनत्पदैः

चिरसंर

मिः॥ कामः

सुचिरसंचिंतमीप्सु ३६॥ सुरभिसंगमजं वनमालया नव

पलाशमधारयत भंगुरं॥ रमणादन्नाभिवाईन वक्त्रतेऽ मदया

मदजारयित तज्जपा॥३७॥ सुवदनावदनासवसंमृततत्

दनुवादिगुणः कुसुमोद्गमः॥ मधुलीलतुपैर्वकुलमाय करैरंकुसोन्मेधु४

तपंक्तिभिः॥३८॥ उपययौ नतुतांमधुरवडिताहितमक

रोदयपोड्डसुरवक्षविः॥ सदशामिहसमागमतिर्वृतिं

वनतयारजनीवधूः॥३९॥ ध्वजपटंमदनस्यधुनु

नितयोर

मौरसलीवृन्दं४

भ्रमराः२

र्त्तैः छविकरं भरवचूर्णीकृतास्त्रियः ॥ कुसुमकेशररेणु

112 मलिव्रजाः सपवनोपवनोत्थितमन्वयुः ॥ ४८ ॥ प्रथमम

न्यभृताभिरुदीरिताः प्रविरलाइव मुग्धवधूकथाः ॥

सुरभिगंधिषु शुश्रुविरे गिरः कुसुमितासु मितासु व

नराजिषु ॥ ४९ ॥ [illegible] श्रुतिसुखभ्रमरस्वनगीतयः कु

सुमकोमलदंतरुचो बभुः ॥ उपवनांतलताः पवना

हतैः किसलयैः सलयैरिव पाणिभिः ॥ ५० ॥ विलसम

अनुभवन्नैवंदोलमृतत्त्ववंपटरैपियद्यकंनजिह्वत्या॥ अनुयदोलनरज्जुपरिग्रहेण

जलतोजडतामेव लाजनं॥४५॥२॥

[redacted] लिकहर्षकृतास्पदैः ॐ

सुमरेणुनिषंगसुगंधिभिः = कलमगीयततमृंगाविला

लिभिः स्मरयुतैरयुतैरवलामरैः ॥४३॥ गमयितुं प्रमुदे

अयुतपादेन हादृ स्यात्यभिधीमंतेन यापिवदृत्वमुपल त्तनेय॥

खेर वसुसेतुमोनमहतीं वतपांथवधूजनः ॥ इति दयातर

नीर वां मेदोयनानरज [redacted] जने तीम [redacted] ॥४४॥ शाखर

उपचितावयवाश्चाचिभिः कठोरलिकदंवकयोग ध

धीर

113

मुपैतुरुषी॥ सहस्राकांतिरलस्यांतमंजरीतिलकनालक
जालकमौक्तिकैः॥४८॥ त्यजतमानमलंबतविग्रहै
र्न पुनरेति गतं चतुरं वपुः॥ परभृताभिरितीवनि
वेदिते स्मरमते रमते स्म वधूजनः॥४९॥ अनलसान्य
भृतानलसान्मनः कमलधूलिमता मरुतेरिता॥
कुसुममारनतोद्यगयोषितामसमशोकलताक मश्लोक
रोत्तरः॥ ऊँ॥ लद्यपतिस्मनपत्यपराध्यजांनसहकारत

२१३

हृस्त्ररू णाि कृतांकुसुमितौ नमितौलिभिरुन्मदैः स्मरसमा
चिकरोधिकरोषितां ॥४९॥ अपतनुधारनयाविप्रादैश्च भैःसु
रतरागपरिश्रमनोदिभिः ॥ कुसुमचापतेजयदंश्रुभिर्हि
करो४ न४ मकरोमैथितकेंकं ॥५०॥ कृतहूनाध्रानदीप्तिवनाश्रियः
प्रतिनिधिकनकामरणायायतनू ॥ युवतयः कुसुमंदधु
रत्तवंतदलकैदलवोमरयेप्रालं ॥५१॥ अलिभिरंज
नविंदुमनोहरैः कुसुमपंक्तिनिपातिभिरंकितः ॥ नख

त्तुंग्रो भयति लवनस्थलीं नतिलकं लितिलकः प्रमदामिव

114 ॥५२॥ ललितविभ्रमबंधविचक्षणं सुरभिगंधपराजि

नकेशरं ॥ वनिशुनिविविश्रुमदमंगनाः स्मरसवैरस

संडनवर्जितं ॥५३॥ शुभ्रमिरेस्मितचारुतराननाः स्त्रिय

इवज्वलयासिंजितमेखलाः ॥ विकचतामरसागृहदीर्घि

कल्लोद २॰ कामदकल्लोलविहंगमाः ॥५४॥ अमदयन्मधुगम्भत

नाच्चयाकिमालयाधरसंगतयामनः ॥ कुसुमसंभृत

यौवनमात्तिकोस्मिनरुचोनरुचारुविलासिनों ॥५५॥ अरुण
रागनिषेविभिरंशुकैः श्रवणलब्धपदैश्चयवांकुरैः ॥ परभृ
तावितैश्च विलासिनः स्मरबलैरबलैकरसाः कृताः ॥५६॥
विशदचंद्रकरंसुखमारुतं कुसुमितद्रुमसुन्मदकोकिलं
तदुपभोगरसंहिमकर्षिणः परभृतारभूतोपमतांययौ
॥५७॥ अथसयाप्तुखमोनिवमुत्सवं समनुभूयविलास
वतीसखः ॥ नरपतिःश्चकमेमृगयारतिं समधुमन्मथ

115

सन्निभः ॥५८॥ परिचयं चलल्लक्ष्यनिपातने भयरुषोश्च तदिं

गितबोधनं ॥ श्रमजयात्प्रगुणां च करोत्यसौ तनुमतोनु

मतः सचिवैर्यियौ ॥५९॥ मृगवनोपगमक्षममवेषभृद्विपुल

कंठनिषक्तपरासनः ॥ गगनमश्वखुरोद्धुतरेणुभिर्नृस

वितासवितानमिवाकरोत् ॥६०॥ ग्रथितमौलिरसौ वनमा

लया तरुपलाशसवर्णतनुच्छदः ॥ तुरगवल्गनचंचलकुं बर

डलो विरुरुचे हितम्भूमिषु ॥६१॥ तनुलताविनिवेशित न

श्री ८८

विग्रहा॥स्मरसंक्रमितेत्यहन्नयः ॥ ६० ॥ स्थितं चवनदे

वताः॥मुनयनेनयनेदितकोशालं ॥ ६१ ॥ स्वगुणावगुणैः

प्रथमास्थितं व्यपगतानलदस्युविवशाशाः ॥ स्थिरतुरंग

जलस्थान ना पती
मभूमिनिपानं वन्यगवयो गवयोपचितं वनं ॥ ६२ ॥ अ

थनमस्य इव विदशायुधं कनकपिंगतडिद्गुणसंगतं ॥ ध ॥ ८३

नुरधिज्यमनाधिरुपाददेनरवरोरवरोषितकेशरी ॥ ६४ ॥ रघो २

नस्यत्तन प्रणायिभिर्मुकुरे रणशावैर्व्याहन्यमानहर

णीगगनं तुरत्नात् ॥ आविर्बभूवं कुम्भागर्भ स्तुवं मृण
116 गां सृष्टं नदग्गस्र गर्विनकुक्षमला रं ॥ ६५ ॥ ततः प्रार्थि
तं यवनवाजिगते नरराजा त्वं णीसुरखो हनष्टारेणावि
श्रीणियं ति ॥ श्यामीचकार वनमाकुलदहि पाते वीनि
रितो न्यलदलप्रकरैरिवांभः ॥ ६६ ॥ लदीकृतस्य हृ
रिणास्य हरिप्रभावः प्रेद्यस्थितानां सहृवरीं ध्यवचायं दे
हे ॥ आकर्णकृष्टमयि कामिनयासं धन्वी वाणां कृपाम

द्रुमनाः प्रतिसंजहार ॥ ८७ ॥ तस्यापरेष्वपि मृगेषु शरान्मुमु
क्षोः कर्णान्तमेत्य विभिदे निविडोपि मुष्टिः— त्रासातिमात्रच
टुलैः स्मरतः सुनेत्रैः प्रौढप्रियानयनविभ्रमचेष्टितानि ॥ ८८ ॥
उत्तस्थुषः शिशिरपल्वलपंकमध्यान्मुस्ताप्ररोहकवला
न३ वयवानुकीर्णं जग्राह स द्रुतवराहकुलस्य मार्गं सुव्यक्तमा ६३
र्द्रपदपंक्तिभिरायताभिः ॥ ८९ ॥ तं वाहनादवनतोत्तरकायमी
षद्विध्यन्तमुद्धतसटाः प्रतिहन्तुमीषुः ॥ नात्मानमस्य विविदु

सहसा यराहाः स्वदेशेषु विदुर्मिथुभिर्जलेचरनाश्रयेषु ॥७०॥ तेना
117 भिघातरभसस्य विकृष्य पत्री वन्यस्य नेत्रविवरे महिषस्य
मुक्तः ॥ निर्भिन्नविग्रहमशोणितलिप्तपुंखस्तं पातयांप्र
थममास पपात पश्चात् ॥७१॥ प्रायो विषाणपरिमोक्षल
घूत्तमांगान् खड्गांश्चकार नृपतिर्निशितैः क्षुरप्रैः ॥ शृंगं स
दृप्तविनयाधिकृतः परेषामत्युच्छ्रितं न ममृषे न तु दीर्
घमायुः ॥७२॥ व्याघ्रानभीरभिमुखोत्पतितान्गुहाभ्यः

ऊल्लासदहनाग्रविटपानि विवावानरुग्नान्। ॥ श्रितावशो

षलद्रुहसलतयानि मेषाद्रीणि चकार श्रीरामहरितवल्कं शारस्त्रिनद्धिः२=

ध्यानं ॥ ७३ ॥ निर्वाणैः कुंजललतान् जितांसुज्यानिर्घो नोइ

षैः दोमयामासरसिंहान्। ॥ नूनं ते षामभ्याहृयापरोक्षं

दोर्यदिगेराज श्वादोमृगाणां ॥ ७४ ॥ तान् त्वांगजकु

लवहनीव्रवैरान्काकुत्स्थः कुटिलनखाग्रलग्नमुक्ता

न्। ॥ आत्मानं रणात्कृतकर्मशांछिपानानामानन्दं एयांगतमि

वमार्गणोरमंस्त ॥ ७५ ॥ चमरान्परितः प्रवर्तिताश्वः क्वचिद्वि
1196 कर्णविकृष्टभल्लवर्षी= नृपतिनिवर्तनान्नियोज्यमध्यः
सितवालव्यजनैर्जगाम शान्तिं ॥ ७६ ॥ अपि तुरगसमीपा
दुत्पतन्तं मयूरं न स रुचिरकलापं बाणलक्षीचकार ॥ स
पदि गतमनस्कः स्रस्तमाल्यानकीर्णे रतिविगलितबं
धे केशपाशे प्रियायाः ॥ ७७ ॥ तस्य कर्कशविहारसंभ
वं स्वेदमाननविलग्नजालकं ॥ आचचाम सतुषारशी

करौभिन्नपल्लवपुटौवनानिलः ॥७८॥ इतिविस्मृतान्यक
रणीयमात्मनः सचिवावलम्बितधुरंनराधिपं ॥ परिवृ
द्धरागमनुबन्धसेवयामृगयाजहारचतुरेवकामिनी
त्रि४ ॥७९॥ सललितकुसुमप्रवालशय्यांज्वलितमहौष
धिदीपिकासनाथां ॥ नरपतिरतिवाहयांबभूव
क्वचिदसमेतपरिच्छदस्त्रियामां ॥८०॥ उषसिसगज
यूथकर्णतालैः पटुपटहध्वनिभिर्विनीतनिद्रः ॥

अटव्यरण्यं विपिनं गहनं काननं वनमित्यमरः २॥

श्रु

अरमत मधुराणि तत्र शृण्वन्विहगविकूजितवंदिमंगलानि ॥ ७१

119 अथ जातु रुरोर्गृहीतवर्त्मा विपिने पार्श्वचरैरलक्ष्य॰

माणः ॥ श्रमफेनमुचा तपस्विगाढं तमसां प्राप नदीं तु॰

रंगमेण ॥ कुंभपूरणभवः पटुरुच्चैरुच्चचार निनदोंऽभ ७४

सि तस्याः ॥ तत्र स द्विरदबृंहितशंकी शब्दपातिनमि॰

षुं विससर्ज ॥ ७३ ॥ नृपतेः प्रतिषिद्धमेव तत्कृतवा॰

न्पंक्तिरथो विलंघ्य यत् ॥ अपथे पदमर्पयंति हि॰

स्तुतवंतोपि रजोनिमिलिताः ॥ ८४ ॥ हातातेतिक्रंदितमा-
कर्ण्य विषण्णस्तस्यान्विष्यन्वेतसगूढं प्रभवं सः ॥ श-
ल्यप्रोतं वीक्ष्य सकुंभं मुनिपुत्रं तापादंतःशल्य इवासी-
त्क्षितिपोपि ॥ ८५ ॥ तेनावतीर्य्य तुरगात्प्रथितान्वये-
न पृष्टान्वयः स जलकुंभनिषण्णदेहः ॥ तस्मै द्विजेतरप-
स्विसुतः स्खलद्भिरात्मानमक्षरपदैः कथयांबभूव
॥ ८६ ॥ तच्चोदितश्च तमनुद्धृतशल्यमेव पित्रोः सका-

श्वा२

सशंस ॥ ७७ ॥ तौ दंपती बहुविलप्य शिशोः प्रहर्त्रा शल्यं निखातमुदहारयतामुरस्तः ॥ सोऽभूत्परासुरथ भूमिपतिं शा २ ॥

शामवसन्नदृशोर्निनाय = ताभ्यां तथागतमुपेत्य तमेक

१२० पुत्रमज्ञानतः स्वचरितं नृपतिँ शाप हस्तार्पितैर्नयनवा

रिभिरेव वृद्धः ॥ ७८ ॥ दिष्टान्तमाप्स्यति भवानपि पुत्र

शोकादन्त्ये वयस्यहमिवेति तमुक्तवन्तं ॥ आक्रान्तपूर्व

मिव मुक्तविषं भुजंगं प्रोवाच कोशलपतिः प्रथमापरा

द्धः ॥ ७९ ॥ शापोऽप्यदृष्टतनयाननपद्मशोभे सानुग्र

हो भगवता मयि पातितोऽयं ॥ कृष्यां दहन्नपि खलु

त्रिनिमिंद्व नेद्धोबीजप्ररोहजननींज्वलनः करोति ॥ ६० ॥
इत्थंजनोगतघृणःकिमयंव्यधत्तवध्यात्तवेत्यभिहतो
वसुधाधिपेन ॥ एधान्कुतानानवत्तः समुनिर्ययाचेपुत्रपरा ग३
सुमनुगंतुमनासमारः ॥ ६१ ॥ प्राप्यानुगः सपदिशासनम
स्यराजासंपाद्यपानककवित्तुमघ्नतिनिवृत्तः ॥ अंतर्नि
विष्टपदमात्मविनाशहेतुंशापंदधज्वलनमौर्वमिवांव
राशिः ॥ ६२ ॥ इति श्रीरघुवंशेमहाकाव्येकालिदासकृतौम

121

गयाविहारो नाम नवमः सर्गः ॥९॥ पृथिवीं शासतस्तस्य

पाकशासनतेजसः ॥ किंचिदूनमनूनर्द्धेः शरदामयु

तं ययौ ॥१॥ न चोपलेभे पूर्वेषामृणनिर्मोक्षसाधनं ॥ सु

ताभिधानं स ज्योतिः सद्यः शोकतमोपहं ॥२॥ मनोर्वंश

श्चिरं तस्योनासि[illegible]सिन्नेनभिव्यक्तसंततिः ॥ निम

ज्य पु[illegible] नेह स्यानान्नदः श्रोणीदूर्वाभवत् ॥३॥ प्रतिप

त्प्रत्ययापेक्षसंततेः स चिरं नृपः ॥ प्राङ्मन्थादभिव्य

करल्लोत्पतितैरिवार्णवः ॥४॥ अस्य शृंगादयस्तस्य संतसंतानका
द्विणः ॥ आरेभिरे यतात्मानः पुत्रीयामिह्निमप्रभुजः ॥५॥ त
स्मिन्नवसरे देवाः पौलस्त्योपप्लुता हरिं ॥ अभिजग्मुर्निद्रा
वसानीच्छायावृत्तामिवाध्वगाः ॥६॥ ते च प्रापुरुदन्वन्तं बुद्ध
घे चादिपूरुषः ॥ अव्याक्षेपो भविष्यन्त्याः कार्यसिद्धेर्हि लक्ष
णं ॥७॥ भोगि भोगासनासीनं ददृशुस्तं दिवौकसः ॥ तः स्फ
णामण्डलोदर्चिर्मणिद्योतितविग्रहं ॥८॥ श्रियः पद्मनि
षण्णायाः क्षौमान्तर्हितमेखले ॥ अंके निक्षिप्तचरणमास्तीर्ण

करपल्लवे ॥ ९ ॥ प्रवुद्धगुडकादंबाल्लानपतिंमांभ्रकं ॥ दिव
सेश्वारदमिवप्रारंभमुखदर्शनं ॥ १० ॥ प्रमानुल्लिसश्रीव
त्संलक्ष्मीविभ्रमदर्प्यणा ॥ कौतुमाख्यमपांसारंविभ्रतं
वृहतोरणा ॥ ११ ॥ बाहुभिर्विटपाकारैर्दिव्याभरणभूषि
तैः ॥ आविर्भूतंपयोमध्यात्पारिजातमिवापरं ॥ १२ ॥ दैत्य
स्त्रीगंडलेखानामदरागविलायिभिः ॥ मूर्त्तिमद्भिःप्राह
रणैरुदीरितजयस्वनं ॥ १३ ॥ मुक्तोशेषविरोधेनकुलि
व्रणालक्ष्मणाउपस्थितंप्रांजलिनाविनीतेनगरुत्मता १४